DE PROFUNDIS

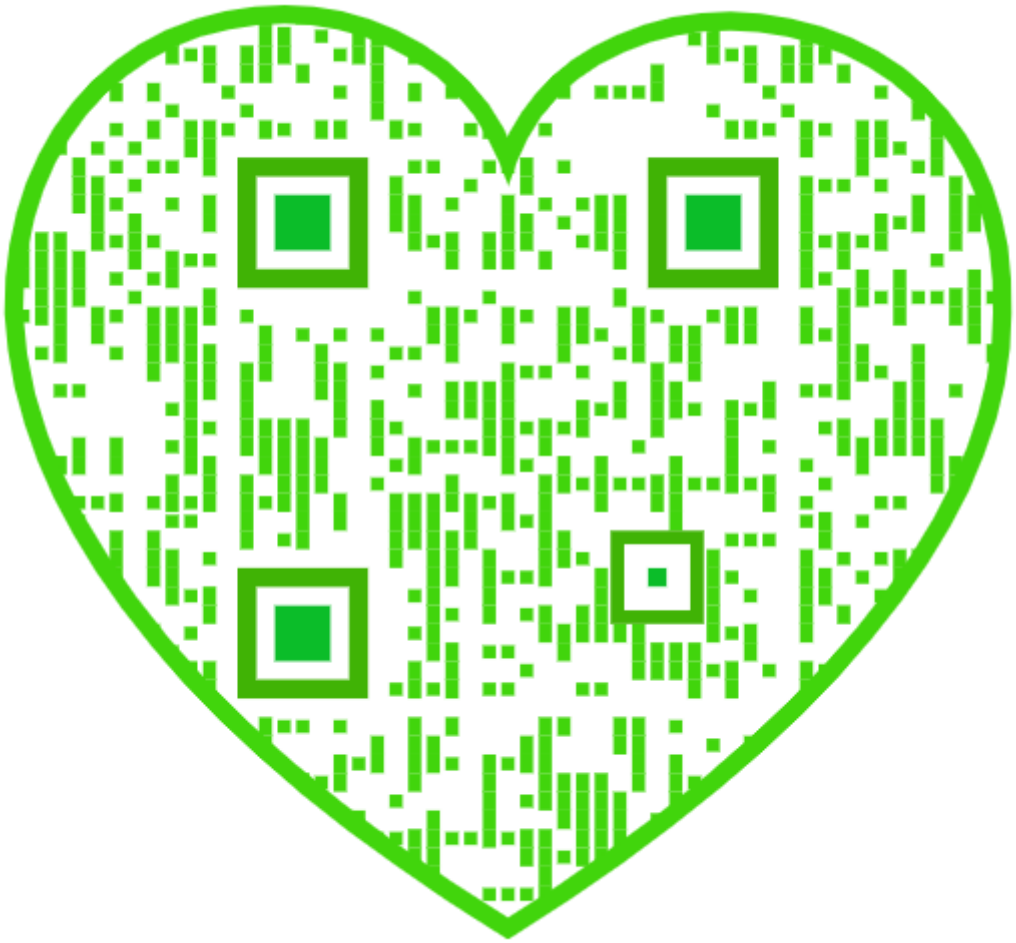

OSCAR WILDE

DE PROFUNDIS

AANTEEKENINGEN EN BRIEVEN UIT DE
GEVANGENIS TE READING

MET INLEIDING VAN L. VAN DEYSSEL

VERTALING VAN

L. J. BARONNESSE VAN DER BORCH
GENAAMD VAN ROUWENOORT

AMSTERDAM
SCHELTENS & GILTAY

BOEK-, COURANT- EN STEENDRUKKERIJ G. J. THIEME, NIJMEGEN

INLEIDING.

... the unkindly world
Would freeze my fancies and abhor my words.

Lord Alfred Douglas, De Profundis.

Oscar Wilde, de schrijver in hoofdzaak van Dorian Gray en Salome, was de vertegenwoordiger in Engeland der Parijsche kunst- en levensopvatting van omstreeks 1880—90.

Hij had zich gevormd in den geest van Baudelaire, Flaubert en, wat algemeene levensopvatting, niet wat poësis aangaat, ook in dien van Verlaine. Ook George Moore ging bij Frankrijk in de leer. Een sterk zich uitende eigene Engelsche letterkunde bestond omstreeks

dien tijd niet. En kleine groepen fijne intellectueelen over de geheele wereld keken alleen naar Parijs.

De letterkunde van Wilde is geheel Fransch van karakter, zonder bijmenging van een specifiek Engelsch element.

Deze levensopvatting en deze letterkunde, waartoe ook fijne, slechts zeer kort bestaan hebbende, talenten als de Franschen Tristan Corbière, »le dédaigneur par excellence", en Arthur Rimbaud, den vriend van Verlaine, behoorden, beschouwden den intellectueele en sensitieve, den kunstenaar, als een uitzondering op en een tegenstelling tot de algemeene menschen-samenleving.

De artiest was uit op »zeldzame" en »nieuwe" »gewaarwordingen" en hij leefde door de glorie van het contrast, dat hij, in de eenzaamheid zijner geäardheid, tot de wereld om hem heen vormde. Het was een binnen de perken van sensualisme en karakterizeerend realisme begrensde vertakking van het groote historische, heroïesche, wijsgeerige individualisme.

Tegen deze levensbeschouwing, negatief in haar wezen, zijn, op hunne beurt, de groote geestelijke, in de menschen zelf, die de samenlevings-groepen uitmaken, tot inzichten concreet geworden, machten, gekant.

En op zijn scherpst toont zich deze tegenstrijdigheid, waar de in handelingen omgezette levensbeschouwing der »artiesten" het uiterste bereikt van met de wetten, waarin de tot staat geworden samenleving haar inzichten — dat te gelijk haar bestaansvoorwaarden zijn — heeft geformuleerd, in conflict te komen.

Dit is het lotgeval van Wilde geweest. In zijn DE PROFUNDIS, het boek dat, goed vertaald, hiermede wordt ingeleid, keurt hij zijn handelingen zelf ten zeerste af en rouwt er over.

Het was jammer, dat het zoo met hem moest gaan, want, behalve om zijne literatuur, was hij vooral een aardige figuur als dandy, die, door zijn artiestenschap over goeden smaak en goede æsthetische gevoelens (verwant deels aan Walter Crane c. s. deels aan de gebroeders De

Goncourt) beschikte, welke hij — dit was het zeldzame — van invloed zag worden op de inrichting en uitrusting van behuizing en kleeding van den Londenschen adel.

De versregels, die ik hierboven plaatste, zijn uit een werkje van zijn jongen vriend, Alfred Bruce Douglas, dat juist denzelfden titel heeft als het boek van den ongelukkig geworden Wilde.

L. VAN DEYSSEL.

VOORWOORD.

Oscar Wilde werd den 27sten Mei 1895 veroordeeld tot twee jaar tuchthuisstraf omdat, volgens zijn eigen bekentenis, zijn leven »vol pervers genot en excentrieke neigingen" was geweest. Hij heeft zijn tragedie zelf bewerkt doordat hij de hulp van den staat inriep, tegen den markies van Queensbury, die hem persoonlijk beleedigd had. Maar in den loop van dit proces werd de beschuldiger de beschuldigde. Zijn tegenpartij kon ongestraft heengaan en tegen den dichter werd een bevel van inhechtenisneming uitgevaardigd. Na de eerste rechtszitting stelde men hem tegen borgtocht weder op vrije voeten, omdat de rechters het over zijn schuld niet eens waren. Doch hij was al veroordeeld nog

vóór dat zij hun vonnis hadden geveld. Toen hij uit de voorarrestgevangenis kwam werd hij uit twee hotels verjaagd — de eerste keer omdat de menigte dreigde het huis te bestormen. Toch kon Wilde niet besluiten om te vluchten, ofschoon hij der rechterlijke overheid daarmede een grooten dienst bewezen zou hebben, omdat hij dit niet vereenigen kon met zijn ideaal van gentleman. Met fier opgericht hoofd, zonder eenig verwijt tegen hen die hem in het verderf stortten, ging hij zijn nameloos ongeluk te gemoet. Nog pijnlijker dan de zware straf, die hem werd opgelegd, was de wraak zijner landslieden. De Engelsche pruderie was ontwaakt en eischte haar slachtoffer. De adel en het volk schenen zich vereenigd te hebben om hem in het verderf te storten. Het was alsof de geheele bevolking van Londen tegen Oscar Wilde in opstand was, en toen de tijding van zijn veroordeeling gepubliceerd werd, voerden de onmenschen vóór het gerechtsgebouw vreugdedansen uit. De couranten organiseerden een kruistocht tegen hem en

deden hun uiterste best om de woede der philisters aan te wakkeren.

Onder deze omstandigheden achtten de uitgevers het raadzaam, afstand te doen van hunne rechten op de werken van den dichter; de politie nam deze in beslag en de tooneeldirecteurs waagden het niet meer zijne stukken, die zooveel opgang maakten, op te voeren. De naam van den veroordeelde werd van de lijst der levenden geschrapt Zijne bronnen van inkomsten hielden daardoor plotseling op. De schuldeischers bestormden hem, en de armoede overviel hem nu, want hij had nooit gespaard; het ontbrak hem zelfs aan verdedigingskosten. Gedurende zijn gevangenistijd moest hij tot tweemaal toe voor het faillissementsgerechtshof verschijnen.

Over de twee jaren, die Wilde in een kerker heeft doorgebracht — eerst in Wandsworth, daarna in het vriendelijke stadje Reading — dat door zijn tuchthuisballade beroemd is geworden — hebben wij in zijn eigen bericht »DE PROFUNDIS," 't eenige werk dat hij in de ge-

vangenis geschreven heeft. Hij noemt het zelf, in een vierden brief »Epistole cancere et nonculis," en men kan er werkelijk niet genoeg nadruk op leggen dat het in de gevangenis geschreven is, door iemand die oneindig veel geleden heeft, die meer dan eens in de eenzaamheid van zijn cel door waanzin dreigde overmeesterd te worden. Een groot gedeelte van zijn tweejarigen straftijd had hij reeds ondergaan, toen hij den Oscar Wilde van vroeger, den stralenden »Koning des Levens" nog eens in den glans der Gloriole, uit den doode deed verrijzen om hem, den door medelijden gelouterden mensch die »Vita Nuova" voor zich zag verrijzen, als pendant te schenken.

Van de middeleeuwsche barbaarsche toestanden, die wij in de gevangenissen van het beschaafde Engeland aantreffen, zal men zich een denkbeeld kunnen maken, wanneer men in Sherands Biographie leest, dat Wilde in een soort konijnenhok huisde, waarboven een ijzerdraad gespannen was.

Deze man die tot dwangarbeid veroordeeld was, moest daar daguit, dagin zakken naaien of werk plukken, zoodat het bloed hem onder de nagels uitvloeide en met deze zelfde handen, aan wie het gebruik der pen zoolang ontzegd was, heeft hij in het schemerend licht van zijn cel deze aandoenlijke bekentenissen van zijne biographie neergeschreven.

Aan Robert Ross — den literairen executeur-testamentair van Wilde onzen hartelijken dank daarvoor, dat hij besloot dit document van zijn vriend het licht te doen zien. Wij twijfelen geens-zins of deze Nederlandsche uitgave zal ook vele lezers vinden.

DE PROFUNDIS.

AANTEEKENINGEN EN BRIEVEN UIT DE GEVANGENIS TE READING.

Tusschen Gilles de Retz en den markies De Sade zou ik mijn plaats krijgen in de rij. Laat ze hun gang gaan! Ik zal er mij niet over beklagen. Een der vele overtuigingen, die men aan het leven in de gevangenis te danken heeft, is deze: dat de dingen zijn, zooals ze nu eenmaal zijn, en dit in de toekomst wel altijd zullen blijven ook. Ik twijfel er dan ook in het minst niet aan, dat de losbol van middelbaren leeftijd en de schrijver van »Justine" beter gezelschap zijn dan Sanford en Merton, de helden uit onze kinderboeken .....

In de eerste helft van November, nu twee jaar geleden, heeft zich alles afgespeeld. De breede stroom des levens scheidt ons nu van dit tijdstip, dat reeds zoo ver achter ons ligt. Wie als vrij man door de wereld gaat, kan zulk een tijdperk nauwelijks overzien — misschien zelfs in het geheel niet. Maar mij schijnt het alsof alles mij niet gisteren, neen, heden overkomen is. Het lijden is een oogenblik, dat zich tot in het oneindige schijnt voort te zetten. Het laat zich niet naar jaargetijden verdeelen. Wij kunnen slechts de stemmingen, die het opwekt en den regelmatigen terugkeer dier stemmingen opmerken. De tijd zelf gaat voor ons niet voort. Hij wendt zich om en om, en schijnt te draaien om een middelpunt: de smart. De verlammende regelmaat van een leven, dat in alles naar een onveranderlijk model geregeld is: wij eten en drinken en worden in de buitenlucht gebracht en leggen ons te ruste en bidden — of knielen althans neer om te bidden — naar de nooit gewijzigde instellingen van een ijzeren

voorschrift — deze regelmaat, die elken nieuwen dag met al zijn verschrikkingen tot in de kleinste bijzonderheid zijn broeder gelijk maakt, schijnt zich aan de natuurkrachten zelve mee te deelen, aan welker wezen een gestadige verandering ten grondslag ligt. Wij weten niets, kunnen niets weten van zaaien en oogsten, van het maaien van het koren, van de wijnlezers, die de druiven persen, van het gras in den tuin, waarover zich het witte kleed der afgevallen bloesems uitspreidt, of waarop de rijpe vruchten zijn neergevallen.

Voor ons bestaat slechts één jaargetijde — dat van het lijden. Zelfs zon en maan heeft men ons ontnomen. Buiten moge de dag in blauwe en gouden kleuren schitteren, tot ons dringt, door het, met ijzeren staven dicht getraliede venster, waarachter wij zitten, slechts een grauw en karig licht door. In onze cel heerscht altijd schemerlicht, in ons hart pikdonkere nacht. En in ons denkvermogen staat, evenals in den kringloop der tijden, alle beweging stil. Wat gij persoon-

lijk reeds sinds lang vergeten hebt, of gemakkelijk zoudt kunnen vergeten, houdt mij heden bezig, en zal mij morgen weer bezig houden. Wanneer gij dat overweegt, moet gij eenigszins kunnen begrijpen, waarom ik schrijf, waarom ik zóó en niet anders schrijf.

Een week later — men brengt mij hierheen. Drie maanden verloopen, dan sterft mijne moeder. Gij weet, niemand weet het beter dan gij, hoe ik haar heb liefgehad en vereerd. Haar dood greep mij zoozeer aan, dat ik — eenmaal meester op het gebied der woordkunst — geen woorden kon vinden, om mijn kommer en schaamte te uiten: nooit, zelfs niet op het toppunt van mijn kunstenaarsloopbaan, zou ik in staat geweest zijn, zulk een grievende smart in de juiste woorden te kleeden, en voor de gloeiende uiting van mijn onuitsprekelijken weedom de daarvoor passende hooggestemde klanken te vinden. Van haar en van mijn vader had ik een naam geërfd, waaraan zij roem en eer verleenden, niet slechts op het gebied van

literatuur, kunst, archeologie en natuurwetenschap, maar ook op dat der geschiedenis van mijn vaderland, nl. wat betreft deszelfs politieke ontwikkeling. Ik had dien naam voor eeuwig geschandvlekt. Ik had hem verlaagd tot een gemeen scheldwoord in den mond van gemeene menschen. Ik had hem door het slijk gesleurd! Ik had hem overgeleverd aan de ruwe menigte, die er alle glans aan ontnam, aan mijn tegenstanders, voor wie hij gelijkluidend met krankzinnigheid werd. Wat ik toen geleden heb en nog steeds lijd kan geen stift beschrijven, geen blad vertellen. Mijn vrouw, die in die dagen zeer goed en lief jegens mij was, wilde er mij voor bewaren, dat ik dit bericht van onverschillige menschen, van vreemde lippen, zou vernemen en legde, niettegenstaande haar ziekte, den langen weg van Genua naar Engeland af, om mij zelf de tijding van dit onherstelbaar, onmetelijk groot verlies te brengen. Van allen, die nog eenige genegenheid voor mij gevoelden, ontving ik bewijzen van deelneming. Zelfs men-

schen, die mij niet persoonlijk gekend hebben, deden mij de uiting van hun medelijden toekomen, toen zij hoorden, welk een nieuwe slag mijn ellende getroffen had....

Andermaal verloopen drie maanden. De lijst mijner dagelijksche werkzaamheden, die buiten aan de deur mijner cel hangt, — ook mijn vonnis staat daarop — zegt mij, dat het Mei is....

Geluk, welvaart en succes mogen van een ruwe oppervlakte en uit gemeene stof vervaardigd zijn: het leed is het teederst in de geheele schepping Er bestaat in de geheele onstoffelijke wereld niets, dat de smart, met haar vreeselijken maar buitengewoon fijnen polsslag, niet zou kunnen bereiken. Vergeleken daarmee is het dunne, platgeslagen blaadje klatergoud, dat krachten, welke voor het oog niet waarneembaar zijn, aanduidt, grof. Het leed is een wonde, die begint te bloeden, wanneer een andere hand dan die der liefde haar aanraakt, en zelfs dan nog op nieuw gaat bloeden, zij het ook niet van smart.

Waar leed is, is gewijde grond. Eens zal de menschheid begrijpen, wat dat beteekent. Voor dien tijd weet zij niets van het leven. Robbie, en menschen van zijn soort kunnen het begrijpen. Toen ik tusschen twee politieagenten uit de gevangenis voor de faillissementsrechtbank gebracht werd, wachtte Robbie mij in de lange gang op, om, tot verbazing der groote menigte, die verstomde bij een zoo liefdevolle, roerende handelwijze, eenvoudig en ernstig den hoed voor mij af te nemen, toen ik, in handboeien geklonken, hem met gebogen hoofd voorbijging. Er zijn menschen ter wille van kleinere diensten in den hemel gekomen. Door zulke gevoelens bezield, van zulk een liefde vervuld, knielden de Heiligen neder, om den armen de voeten te wasschen, om den melaatschen de wangen te kussen. Ik heb nooit een woord daarvan gerept. Zelfs nu nog weet ik niet, of hij gewaar werd, dat ik zijn handelwijze ook maar opmerkte. Voor zoo iets kan men iemand niet in vormelijke bewoordingen bedanken, maar

ik bewaar het in de schatkamer mijns harten. Daar zal het blijven rusten, als een geheime schuld, die ik tot mijn blijdschap waarschijnlijk nooit zal kunnen terugbetalen. Daar ligt het gebalsemd en zal zijn liefelijk uiterlijk bewaren door de myrrhe en den balsem van vele tranen. Telkens wanneer mij alle wijsheid waardeloos, de philosophie mij onvruchtbaar toescheen, en de gezegden en uitspraken van hen, die mij zochten te troosten, mij slechts stof en asch geleken, heeft de herinnering aan deze liefelijke, zwijgende daad van liefde bij mij alle bronnen van medelijden doen vloeien, de planten der woestijn in rozen veranderd, mij uit de bitterheid eener eenzame verbanning opgeheven en mij in voeling gebracht met het gebroken, gewonde groote wereldhart. Wie in staat is te begrijpen, niet alleen hoe schoon Robbie's handelwijze maar ook, waarom zij van zoo groote waarde voor mij was, en altijd van zoo groote waarde zal blijven, kan misschien inzien, hoe, en met welke gevoelens hij mij moet naderen ...

De eersteling, die een jong mensch de wereld inzendt, moet zijn als de bloesem der lentebloem, als de Meidoorn op de weiden van Oxford, of als de primula's op de akkers van Cumner. Het werk moest niet den last dragen van eene ontzettende, oproerige tragedie, van ontzettende, oproerige smaadredenen. Had ik ooit mijn naam als heraut voor een boek gebruikt, dan zou dit een groote dwaling geweest zijn op het gebied der kunst. Het zou het geheele werk in een valsch milieu gezet hebben, en het milieu weegt zwaar in de moderne kunst. Het moderne leven is samengesteld uit gecompliceerdheid en rivaliteit. Dat zijn er de karakteristieke kenmerken van. Om de eerste weer te geven hebben wij het milieu met zijn teedere nuancen, zijn vage aanduidingen, zijn bijzondere perspectieven noodig, de tweede verlangt een achtergrond. Daarom is de plastiek niet langer een afbeeldende kunst, maar is de muziek dit, is, was, en zal de literatuur steeds de afbeeldende kunst par excellence blijven.

Iedere drie maanden zendt Robbie mij een overzicht van de nieuw verschenen letterkundige werken. Men kan zich niets verrukkelijkers voorstellen, dan zijn brieven, die zoo geestig, zoo teekenachtig in elkaar gezet zijn en in zulke fijne bewoordingen zijn opgesteld. Het zijn inderdaad brieven, babbelpraatjes onder vier oogen, zij hebben al de voordeelen van Fransche causerieën: op zijn kiesche wijze van mij te huldigen, wendt hij zich nu eens tot mijn scherpzinnigheid, dan tot mijn humor, dan weder tot mijn aangeboren neiging voor schoonheid en cultuur en herinnert er mij op honderderlei wijze aan, dat ik eens bij velen voor arbiter elegantiarum gold, voor autoriteit in vragen van stijl in kunstwerken, ja, bij enkelen zelfs voor de hoogste autoriteit. Zoo toont hij, dat hij met zijn gevoel van liefde literarisch gevoel verbindt. Zijn brieven zijn de kleine bemiddelaars geweest tusschen mij en de heerlijke, denkbeeldige kunstwereld, waarin ik voorheen koning was en het gebleven zou zijn,

indien ik mij niet had laten lokken in de ruwe onvolmaakte wereld der hartstochten, waar de smaak niet kieschkeurig is, en de begeerte geen grenzen kent.

Maar bij al mijn dankbaarheid zal men ongetwijfeld begrijpen, of zich althans kunnen voorstellen, dat het mij louter als psychologische curiositeit, meer belang zou hebben ingeboezemd iets naders van .... te hooren, dan te vernemen, dat Alfred Austin een bundel gedichten wenscht uit te geven, of dat .... tooneelcritieken in de Daily Chronicle schrijft, of dat Mrs. Meynell door iemand, die niet eens een loflied vol geestdrift zingen kan, zonder te stotteren, als de nieuwe Sibylle der schrijfkunst is uitgeroepen ....

Andere beklagenswaardige schepselen, die, in de gevangenis geworpen van de schoonheid dezer wereld beroofd worden, hebben althans tot op zekeren graad niet meer de meest arglistige valstrikken, de bitterste pijlen der wereld te duchten. Zij kunnen zich in de duisternis van hun

cel verbergen en uit hun schande nog een soort van onkwetsbaar heiligdom maken. De wereld is voldaan, de wereld vervolgt haar weg, men laat hen ongestoord lijden. Niet aldus bij mij. De eene smart na de andere heeft, mij zoekende, aan de deur der gevangenis geklopt. Men heeft de deur wagenwijd opengezet voor de smart om deze binnen te laten. Men heeft het mijnen vrienden nauwelijks of in 't geheel niet veroorloofd mij te bezoeken, maar mijne vijanden hebben ieder oogenblik in ruime mate toegang tot mij gehad.

De beide keeren dat ik voor het faillisementsgerechtshof moest verschijnen en nog tweemaal toen ik in het openbaar van de eene gevangenis naar de andere werd overgebracht, was ik onder ontzettend vernederende omstandigheden aan de blikken en den spot der menigte prijs gegeven. De bode des doods heeft mij zijne tijding gebracht en is weder weggegaan in de volmaakte eenzaamheid.

Verstoken van alles wat mij had kunnen

troosten of mijne smart verzachten heb ik de ondragelijke pijn der ontbering en der gewetenswroeging moeten dragen, die de herinnering aan mijne moeder bij mij opwekte en nog steeds opwekt. Nauwelijks heeft de tijd deze wonde een weinig verzacht, (genezen is zij nog niet,) of mijn vrouw laat mij door haar zaakgelastigde barsche, bittere, afstootende brieven schrijven. De armoede bedreigt mij en wordt mij tegelijkertijd tot een verwijt gemaakt. Dat zou nog te dragen zijn. Ik kan mij wel aan nog erger dingen gewennen. Maar men ontneemt mij mijne beide kinderen langs wettelijken weg. Dat veroorzaakt mij eindelooze smart, nameloos verdriet, grenzenloos hartzeer, die mij nooit zullen verlaten. De gedachte dat de wet bepalen kan, dat het mij niet veroorloofd is, mijn eigen kinderen te zien en zich de uitvoering van zulk eene bepaling kan aanmatigen, heeft iets vreeselijks voor mij. Daarmee vergeleken is de schande om in den kerker te zitten, niets. Hoe benijd ik andere mannen die met mij op de

binnenplaats heen en weer loopen. Hunne kinderen — daar ben ik zeker van — wachten op hen, zien verlangend naar hunne terugkomst uit, zullen hen met teederheid overladen.

De armen zijn verstandiger, zijn barmhartiger, vriendelijker, gevoelen dieper dan wij. In hunne oogen is de gevangenis een treurige episode in 't leven van een mensch, een ongeluk, eene beschikking van het toeval, iets dat bij hun medemenschen deelneming opwekt. Iemand, die in de gevangenis zit, is volgens hun opvatting, alleen maar in het ongeluk geloopen. Dat is de spreekwijze die zij altijd daarvoor bezigen deze uitdrukking behelst de hoogste wijsheid der liefde. Bij menschen van onzen stand is dat anders. Bij ons maakt de gevangenis iemand tot een paria. Ik en mijnsgelijke hebben nauwelijks nog recht op de lucht en de zon. Onze tegenwoordigheid alleen bezoedelt de vreugde der anderen. Wanneer wij weder te voorschijn komen, zijn wij ongenoode gasten. Het past ons niet, weder in den maneschijn te wandelen. Onze

kinderen worden ons immers afgenomen; deze liefelijke banden die ons aan de menschheid verbinden zijn ook verbroken. Wij zijn veroordeeld een eenzaam leven te lijden, terwijl onze zonen nog in leven zijn. Men ontzegt ons het eenige wat ons zou kunnen genezen en staande houden, dat balsem in ons verpletterd hart zou kunnen droppelen en vrede zou kunnen brengen in onze, door hartzeer gefolterde, ziel....

Ik moet het mij zelf bekennen: noch — noch — en wanneer men ze verduizendvoudigde zou een mensch, zooals ik ben ten gronde hebben kunnen richten. Ik heb mij zelve ten gronde gericht. Niemand, hetzij hij hoog, hetzij hij laag staat, kan door een andere hand dan zijn eigene vernietigd worden.

Ik ben gaarne bereid deze bekentenis te doen. Ik tracht die af te leggen al moge men er mij tegenwoordig ook niet toe in staat achten. Wanneer ik dezen onbarmhartige aanklacht ingebracht heb, dan moge men ook bedenken, dat ik die zonder ontferming tegen mij zelf heb ingebracht.

Hoeveel vreeselijks de wereld mij ook heeft aangedaan — ik heb mij zelf nog oneindig veel vreeselijkers berokkend. Ik stond in een symbolische betrekking tot de kunst en de beschaving van mijne eeuw. Bij het aanbreken van den mannelijken leeftijd zag ik dat zelf reeds in en later heb ik ook mijn tijdgenooten tot die erkentenis gedwongen. Er zijn niet velen die zulk een plaats bij hun leven innemen, en voor wie hun medemenschen die zoo gewillig inruimen. Gewoonlijk wordt zij, indien zij al ooit erkend wordt, door de geschiedschrijvers of critici in het juiste licht gesteld, lang nadat de kunstenaar en zijn tijd voorbijgegaan zijn. Bij mij is het anders gelegen. Ik heb mijne positie ingezien, ik heb ze anderen doen inzien. Byron was ook een symbolische figuur; maar hij stond in betrekking tot den hartstocht van zijn tijd en den afkeer van dien hartstocht. De mijne was op edeler blijvender dingen gericht, betrof gewichtige levensvragen, had zich uitgebreider plannen ten doel gesteld. De goden

hadden mij bijna alles geschonken. Ik bezat genie, een doorluchtigen naam, een hooge sociale betrekking, roem, eer en intellektueelen moed, om iets te wagen. Ik heb de kunst tot philosophie en de philosophie tot kunst gemaakt; ik heb de menschen anders leeren denken en de dingen andere kleuren gegeven; alles wat ik zeide en deed bracht de menschen in verbazing; ik nam het drama — den objectiefsten vorm dien de kunst kent en maakte daaruit een persoonlijke soort, evenals het lyrische gedicht, het sonnet is; tegelijkertijd vergrootte ik er het gebied van en verrijkte het in de karakteristiek; drama, roman, versgedicht, gedicht in proza, de gepolijste samenspraak der werkelijkheid of de phantastische — alles wat ik ondernam verfraaide ik, hulde ik in een nieuw gewaad der schoonheid; der waarheid zelf gaf ik het ware evengoed als het bedrog, tot haar rechtmatig rijk en toonde aan, dat het bedrog en de waarheid slechts intellectueele vormen van bestaan zijn. De kunst behandelde ik als

de hoogste werkelijkheid; het leven slechts als een tak der verdichting. Ik schudde de phantasie van mijn eeuw wakker, zoodat rondom mij mythen en legenden ontstonden. Alle philosophische systemen vatte ik te zamen in éénen volzin, het geheele bestaan in één puntdicht. Ik had nog heel wat anders bovendien. Ik liet mij verleiden door de blijvende betooverîng van een doelloos, zinnelijk gevoel van welbehagen. Ik had er plezier in, een flaneur, een dandy, een modeheld te zijn. Ik omringde mij met kleine naturen en laaghartige schepselen. Ik werd een verkwister van mijn eigen genie en vond er een zonderling genot in een eeuwige jeugd te verspillen. Ik was het moede geworden, altijd in hooge regionen te verkeeren en daarom daalde ik, uit vrije beweging, in de diepten af en joeg nieuwe prikkels na. Wat voor mij het paradoxe in de sfeer der gedachten was, werd het perverse voor mij op het gebied der hartstochten. De begeerte werd ten slotte eene ziekte of waanzin of beide. Het leven van ande-

ren beteekende in mijne oogen niets meer. Ik bevredigde mijne lusten wanneer het mij behaagde en ging verder. Ik vergat dat iedere kleine handeling in het dagelijksch leven het karakter stempelt of verwoest en dat men daarom dat, wat men in het geheim in zijn kamer gedaan heeft, eenmaal met luider stemme van de daken zal moeten verkondigen. Ik verloor de heerschappij over mij zelf. Ik was niet meer de stuurman van mijn ziel — en ik wist dat niet. Ik liet mij door het genot in boeien slaan en het einde was een afgrijselijke schande. Nu blijft mij nog maar één ding over — volkomen ootmoed. Twee jaren heb ik nu in de gevangenis doorgebracht. Woeste wanhoop heeft mij bevangen, ik heb mij overgegeven aan de ellende, zoodat het zien daarvan alleen reeds medelijden verwekte; ik was aan een vreeselijke, machtelooze woede ten prooi; bitterheid en verachting vervulden mij; in mijn zielesmart gilde ik het uit, dan weder vond mijn ellende geen stem, mijn smart bleef stom. Alle denkbare lijdens-

stadiën heb ik doorgemaakt. Nu weet ik beter dan Wordworth zelf wat hij zeggen wil met het vers;

»Suffering is permanent, obscure and dark
And has the nature of infinity."

Wanneer ik mij echter bij wijlen duidelijk trachtte voor te stellen, dat mijne smart eindeloos zou wezen, dan kon ik ze toch niet dragen, omdat ze geen beteekenis voor mij had — en allerminst het lijden. Nu vind ik in mijn binnenste, diep verborgen iets dat mij zegt dat niets in de wereld zonder beteekenis is — en allerminst het lijden. Dit iets, dat diep in mijne ziel begraven ligt, als een schat in den akker, is de ootmoed. Zij is het laatste in mij en het beste; het einddoel dat ik eindelijk bereikt heb; het uitgangspunt eener nieuwe ontwikkeling. Geheel uit mij zelf heeft zij zich gevormd. Daarom weet ik, dat zij te rechter tijd gekomen is; zij had niet eerder maar ook niet later kunnen komen. Wanneer iemand mij over dat gevoel gesproken had, zou ik het teruggewezen hebben. Wanneer iemand

het mij gebracht had, zou ik het geweigerd hebben. Ik heb het zelf gevonden en daarom wil ik het bewaren. Ik kan niet anders. Het is het eenige dat levenskiemen in zich bevat, kiemen van een nieuw leven voor mij, eene vita nuova. Van alle dingen is de ootmoed het wonderbaarlijkste. Men kan haar nooit verkrijgen tenzij men afstand doe van alles wat men zijn eigendom noemt. Eerst wanneer men alles verloren heeft, weet men dat men haar bezit. Nu ik overtuigd ben dat zij in mij aanwezig is, zie ik helder en duidelijk in, wat ik te doen heb, wat ik onvoorwaardelijk moet doen. En wanneer ik mij van een dergelijke uitdrukking bedien, behoef ik niet te verzekeren, dat ik daarmede geen toespeling op een of andere uitwendige wet of gebod bedoel. Ik loochen het bestaan daarvan. Ik ben veel meer individualist dan ik het ooit geweest ben. Alles schijnt mij waardeloos voor zoo verre het niet uit het innerlijke afkomstig is. Mijne natuur tracht te komen tot eene algeheele vernieuwing harer persoonlijkheid.

Dat is het eenige wat mij bezighoudt. En het eerste wat ik te doen heb is mij zelven te verlossen van een eventueel bestaande bitterheid tegen de wereld. Ik ben geheel onbemiddeld, heb huis noch haard, maar er zijn erger dingen op de wereld. Het is mij heilige ernst wanneer ik zeg: liever dan van de gevangenis te scheiden met wrok tegen de wereld, wil ik van harte gaarne, brood bedelend, van deur tot deur gaan. Wanneer ik in de huizen der rijken niets kreeg, zouden de armen mij wel wat geven. Wie veel bezit is dikwijls hebzuchtig en hardvochtig. Wie weinig heeft is altijd bereid om anderen wat mede te deelen. Het zou mij volkomen onverschillig zijn, wanneer ik zomers in 't koele gras moest slapen en 's winsters in een warmen, dichten hooiberg of onder het afdak van een groote schuur een toevlucht moest zoeken — indien er slechts liefde in mijn hart woonde. Het uitwendige vertoon des levens schijnt mij nu van niet het minste gewicht meer. Daaruit kan men zien hoe ver ik het reeds in het indi-

vidualisme gebracht heb, of liever langzamerhand zal brengen, want de weg is lang en waar ik ga zijn doornen. Ik weet wel dat het mijn lot niet zal wezen om op den straatweg aalmoezen af te bedelen en indien ik ooit 's nachts in het koele gras moest liggen zou ik sonnetten aan de maan schrijven....

Wanneer ik de gevangenis verlaat zal Robbie buiten vóór de groote poort met ijzeren stijlen op mij staan te wachten, en hij is niet alleen het symbool van zijn eigen genegenheid, maar ook van de toegenegenheid van velen buiten hem. Ik zal, geloof ik, zooveel krijgen dat ik er, ten minste anderhalf jaar lang van leven kan; als ik dan geen mooie boeken schrijf, ben ik althans in de gelegenheid mooie boeken te lezen. Bestaat er een grooter genot? Daarna, hoop ik, zal ik mijn scheppingskracht op nieuw kunnen laten werken. Maar indien het anders mocht wezen; indien ik geen vriend meer op de wereld had, wanneer geen enkel huis medelijdend voor mij open stond, indien ik zelfs het valies en

den verscheurden mantel der armoede moest opnemen, zoolang ik geen wraakzucht, wreede neigingen en verachting koester, zou ik het leven met veel meer kalmte en vertrouwen onder de oogen kunnen zien, dan wanneer ik in purper en fijn linnen was gekleed, terwijl mijne ziel ziek was van haat. Ik zal zeker geen bezwaren ontmoeten. Wie waarlijk liefde begeert zal haar ook zeker vinden. Ik behoef wel niet te zeggen dat hiermede mijne taak nog niet geëindigd is, anders zou zij betrekkelijk licht zijn. Mij staan nog veel zwaarder dingen te wachten. Veel steiler hoogten moet ik nog beklimmen, veel donkerder dalen doortrekken. En alles moet uit mij zelf komen. Noch de godsdienst, noch de moraal, noch het verstand kunnen mij daarbij, op welke wijze ook, behulpzaam zijn. De moraal helpt mij niet. Ik ben een geboren antinomist. Ik behoor tot degenen, die voor de uitzonderingen maar niet voor de regels geschapen zijn. Ik zie in dat het kwaad niet berust in wat men doet, maar in wat men wordt. Deze erkentenis komt

iemand te stade. De godsdienst helpt mij niet. Wanneer anderen aan het onzichtbare gelooven, ik voor mij geloof aan hetgeen men zien en tasten kan. Mijn goden bewonen tempels, die door menschenhanden zijn gebouwd, en mijn Evangelie blijft, ook in zijn grootste volmaaktheid, binnen het bereik van de werkelijke ervaring — misschien al te zeer; want evenals de meesten, of allen diergenen, die hun hemel op aarde zoeken, heb ik op aarde evengoed de schoonheid des hemels als de gruwelen der hel gevonden.

Wanneer ik over den godsdienst nadenk, heb ik een gevoel, alsof ik gaarne een orde zou stichten voor degenen die niet gelooven kunnen. Men zou die dan de broederschap der ongeloovigen kunnen noemen. In hun midden zou op een altaar, waarop geen kaarsen brandden, een priester, in wiens hart voor den vrede geen rustplaats was, met ongewijd brood en een ledige kelk zonder wijn, godsdienstoefening houden.

Om waar te zijn, moet alles tot godsdienst worden, en de leer der Agnostikers moest even-goed haar ritueel hebben als ieder kerkelijk geloof. Zij heeft haar martelaars gezaaid, zij behoort haar heiligen te oogsten en er God dagelijks voor te danken dat Hij zich voor de blikken der menschen verborgen heeft.

Maar hetzij geloof, hetzij agnotisisme, het mag niets uiterlijks voor mij zijn. Wat het ook zij ik moet de zinnebeelden er van zelf geschapen hebben. Transzendentaal is alleen dat, wat zich zelf een vorm geeft. Wanneer ik het geheim er van niet in mijn eigen innerlijk vind, dan zal ik het nooit vinden, indien ik het nog niet reeds bezit, dan zal ik het nooit deelachtig worden.

Ook het verstand helpt mij niet. Het zegt mij dat de wetten, waarvan ik het slachtoffer ben geworden, verkeerd en onrechtvaardig zijn, dat het systeem, waaronder ik geleden heb, verkeerd en onrechtvaardig is. Maar, op de een of andere wijze, moet ik tot de juiste beschou-

wing dezer beide dingen komen, zoodat zij voor mij recht en rechtvaardig worden. Evenals in de kunst waar men zich slechts bezig houdt, met dat wat voor ons een belangrijk onderwerp op een belangrijk oogenblik is, gaat het ook mij in de ethische ontwikkeling van een karakter. Het is mijne taak, alles wat mij overkomen is, ten mijnen nutte aan te wenden. De geeselslagen, de walgingswekkende voeding, de ruwe koorden, die men ons tot werk maakt totdat de toppen der vingers van pijn gevoelloos worden, het dienstbodenwerk waarmede iedere dag begint en eindigt, de ruwe bevelen die door de gewoonte vereischt schijnen te worden, de afschuwelijke kleeding die de ellende in een belachelijk licht stelt, het zwijgen, de eenzaamheid, de schande: — — al deze ervaringen moet ik in het geestelijke omzetten. Er bestaat geen enkele lichamelijke vernedering, die ik niet moet trachten tot geestelijke verheffing te maken. Ik hoop het zoover te brengen dat ik, volkomen natuurlijk en zonder gemaaktheid kan zeggen,

dat mijn leven twee groote keerpunten heeft gehad: het eene, toen mijn vader mij naar Oxford zond, het andere toen de maatschappij mij naar de gevangenis verbande.

Ik wil niet zeggen: het was het beste wat mij kon overkomen, want dat zou te zeer van verbittering tegen mij zelf getuigen. Ik zou het liever aldus willen uitdrukken en door anderen uitgedrukt zien: ik was zulk een typisch kind van mijn tijd dat ik in mijn perversiteit, en ter wille van deze perversiteit het goede van mijn leven in het slechte veranderde en het slechte in het goede.

Intusschen wat ik zelf zeg of wat anderen van mij zeggen, is niet de hoofdzaak. Het gewichtige, dat wat vóór mij ligt, wat ik moet volbrengen, vóór dat de korte tijd van mijn leven verminkt, verwoest en onvolledig wordt, is het volgende: alles wat mij is aangedaan in mij op te nemen en tot een deel van mij zelf te maken, het zonder morren, zonder angstig verzet aan te nemen.

Halfheid is de grootste ondeugd. Alles wat zich verwezenlijkt heeft is goed.

Toen mijn gevangenistijd pas begonnen was, gaven eenige menschen mij den raad dat ik moest trachten te vergeten wie ik was. Het was een verderfelijke raad. Alleen daarin, dat ik tot het bewustzijn kom, wie ik ben, heb ik eenigen troost gevonden. Nu raden anderen mij, dat ik, wanneer ik ontslagen word, moet trachten te vergeten ooit in de gevangenis vertoefd te hebben. Ik weet dat dit even noodlottig zou wezen. Dat wil zeggen dat ik levenslang door een ondragelijke schande zou worden vervolgd, dat al wat voor mij van evenveel beteekenis is als voor ieder ander: de schoonheid van zon en maan, de pracht der jaargetijden, de muziek bij het aanbreken van den dag en de stilte der lange nachten, de regen die door de bladeren ruischt, de dauw die op het gras valt en het verzilvert — dat dat alles voor mij bevlekt en de geneeskracht, en de macht om vreugde te verspreiden voor mij verloren zou zijn. Betreu-

ren hetgeen men ondervonden heeft staat gelijk met zijn eigen ontwikkeling tegen te gaan. Hetgeen men zelf heeft doorgemaakt te verloochenen beteekent zijn eigen leven een leugen in den mond te leggen; het is niets minder dan zijn eigen ziel verloochenen. Want evenals het lichaam alle mogelijke dingen in zich opneemt: het alledaagsche en onreine evengoed als datgene wat de priester of de visioenen gewijd hebben, en het in weerstandsvermogen of kracht omzet, is het spel van schoone spieren in de vormen van het glanzend vleesch, in de rondingen en kleuren van het haar, van de lippen, van het oog; zoo heeft de ziel van hare zijde ook hare voedingsfuncties en kan dat wat op zich zelf gemeen, wreed en vernederend is, in edele aandoeningen en hartstochten vol diepe beteekenis omzetten — ja nog meer: juist daarin de verhevenste aanleiding vinden om zich te ontplooien en zich op het volmaakst datgene te openbaren, wat oorspronkelijk een ontwijdende of vernielende bedoeling had.

Het feit dat ik in eene gewone gevangenis een gewone gevangene ben geweest moet ik mij volstrekt laten welgevallen ; hoe zonderling het ook schijnen moge; een van de dingen die ik nog leeren moet, is mij daarover niet te schamen. Ik moet het als een straf beschouwen, en wanneer men zich over een straf schaamt is het evengoed alsof ons die nooit werd opgelegd. Zeker, ik heb voor veel geboet wat ik, volgens mijne overtuiging, niet heb misdreven ; anderszijds is er veel waaraan ik mij bewust ben schuld te hebben en nog meer in mijn leven waarvoor ik nooit ter verantwoording werd geroepen. Ik heb het alreeds gezegd ; de wegen der goden zijn wonderbaarlijk; zij straffen ons voor wat goed en menschlievend in ons werkt evengoed als voor datgene wat slecht en misdadig is. Ik moet mij dus tevreden stellen met het feit dat men evengoed gestraft wordt voor het goede dat men doet als voor het slechte. En ik twijfel er niet aan dat het niet volkomen rechtvaardig geschiedt. Het helpt iemand, of moest

iemand helpen beide te doorzien en zich op geen van tweeën wat te laten voorstaan. Indien ik mij dus niet over mijn straftijd schaam — en ik hoop dat — dan ben ik in staat vrij te denken, vrij rond te gaan en te leven. Velen nemen, wanneer zij ontslagen worden, in de vrije lucht de gevangenis met zich mede, die zij dan als een geheime smaad in hun hart verbergen en kruipen ten slotte als arme vergiftigde schepselen in een gat en sterven daar. Het is afschuwelijk dat hun niets anders overblijft; het is een onrecht — een vreeselijk onrecht van de zijde der maatschappij hen dien weg op te drijven. De maatschappij kent zich het recht toe, het individu vreeselijke straffen op te leggen, maar zij bezit ook de hoogste ondeugd der halfheid, wijl het haar niet gelukt, datgene wat zij gedaan heeft door te zetten. Wanneer de bewuste persoon zijn straf heeft ondergaan, dan laat zij hem aan zich zelf over dat wil zeggen: zij laat hem los juist op het oogenblik, waarop haar voornaamste plicht tegen hem begint. Zij

schaamt zich feitelijk over haar eigen handelingen en vermijdt de gestraften, zooals men voor een schuldeischer, wien men niet betalen kan, het hazenpad kiest, of voor iemand wien men een onherstelbaar, onherroepelijk nadeel heeft toegebracht. Ik voor mij meen recht te hebben te eischen dat de maatschappij, wanneer ik mij duidelijk voor den geest breng wat ik geleden heb, van hare zijde zich duidelijk zal voorstellen wat zij mij heeft aangedaan; daarom moest er van weerszijden geen verbittering en geen haat bestaan. Natuurlijk weet ik dat de dingen mij meer kosten dan anderen, mij natuurlijkerwijze meer moeten kosten. De arme dieven en vagebonden, die hier met mij achter de grendels zitten, zijn, in veel opzichten gelukkiger dan ik. Het kleine eind weegs dat in een sombere stad of op groene velden hunne zonde zag is spoedig afgelegd; zij behoeven, wanneer zij menschen willen vinden, die van hun misdrijf niet weten, niet verder te gaan dan een vogel tusschen schemerlicht en morgensche-

mering vliegt. Voor mij daarentegen is de wereld tot een handbreedte in elkaar gekrompen ; overal, waarheen ik mij wend, staat mijn naam in ijzeren letters in de rotsen gegrift. Want ik ben niet uit de duisternis in het heldere licht van momentane misdadigersberoemdheid getreden, maar van onsterfelijken roem tot eeuwige eerloosheid vervallen en menigmaal verbeeld ik mij als had ik aangetoond, wanneer dit bewijs noodig was, dat er van beroemdheid tot beruchtheid slechts ééne schrede is of nog minder dan ééne schrede. Intusschen juist in het feit, dat de menschen mij herkennen zullen waar ik mij ook vertoon, en alles uit mijn leven weten voor zoover de dwaasheden daarvan in aanmerking komen, kan ik nog iets goeds voor mij ontdekken. Daaruit ontstaat voor mij de noodzakelijkheid, mij zelf weer als kunstenaar te handhaven en dat wel zoo spoedig als maar eenigszins mogelijk is. Wanneer ik een schoon kunstwerk kan scheppen, dan zal ik in staat zijn den laster zijn gif, de laf heid haren prikkel

te ontrooven en de schimpende tong bij den wortel uitrukken. Is het leven voor mij feitelijk een raadsel, ik ben voor het leven niet minder een raadsel. De menschen moeten nog de wijze vinden, waarop zij zich ten opzichte van mij te gedragen hebben. Ik behoef wel niet te zeggen dat ik niet op bepaalde individuën zinspeel. De eenige menschen, die ik thans in mijne omgeving verlang te hebben, zijn kunstenaars en dezulken die geleden hebben, dezulken die weten wat schoonheid en dezulken die weten wat smart is; verder boezemt niemand mij belang in en stel ik het leven ook geen eischen. Alles wat ik hier heb neergeschreven doelt alleen op mijn eigen geestelijke positie ten opzichte van het leven in zijn geheel. Ik gevoel, dat ik mij over mijne straf niet mag schamen; dat is een der eerste punten die ik moet bereiken ter wille van mijn eigen volmaking en omdat ik zoo onvolmaakt ben.

Dan moet ik leeren gelukkig te zijn. Er is een tijd geweest, dat ik wist, wat het was —

of ik meende het althans te weten — instinktmatig. Voorheen was het altijd lente in mijn hart. Mijn temperament was ten nauwste verwant aan de levensvreugde. Ik vulde mijn levenskelk tot aan den rand met genot, zooals men een beker tot aan den rand met wijn vult. Ik begin nu het leven van een volkomen nieuw standpunt; dikwijls valt het mij buitengewoon moeielijk mij ook slechts eene voorstelling van het geluk te maken. Ik herinner mij — het was gedurende mijn eerste semester in Oxford dat ik Paters Renaissance las (het boek dat zulk een zonderlingen invloed op mijn leven heeft gehad)... hoe Dante door in de diepten van het Inferno hen toespreekt die zich eigenzinnig aan de droefgeestigheid overgeven; ik ging toen naar de Collegebibliotheek en keek die plaats in de Goddelijke comedie na, waar beschreven wordt hoe onder het moeras der hel diegenen vertoeven die »in de liefelijke lucht mismoedig waren," en nu voor eeuwig zuchtend stenen:

Tristi fummo

Nell' acr dolce che dal sol s'allegra.

Ik wist, dat de kerk zelfmoord veroordeelde, maar het geheele denkbeeld (van zelfmoord nl.) scheen mij hoogst phantastisch, zoo juist de soort van zonde welke een priester, die de kunst van het leven niet verstaat moest uitdenken. Evenmin begreep ik, hoe Dante, die op een andere plaats zegt. »De smart vereenigt ons weer met God," zoo hard kon zijn tegen diegenen die zich overgaven aan droefgeestigheid — wanneer er werkelijk zulken gevonden werden. Ik vermoedde niet dat dit eens een der grootste verzoekingen in mijn leven zou worden. Terwijl ik in de gevangenis te Wandsworth zat, smachtte ik naar den dood. Te sterven was mijn eenig verlangen. Toen ik, na twee maanden in de ziekenafdeeling vertoefd te hebben, hierheen werd gebracht en mijn phyzieke toestand langzamerhand verbeterde schuimbekte ik van woede. Ik besloot den dag van mijne invrijheidstelling zelfmoord te plegen. Na verloop van eenigen tijd bedaarde deze opgewonden stemming en ik besloot te leven, maar mij

met droefgeestigheid te omhullen, evenals een koning zich met zijn purper bekleedt. Ik wilde nooit weer lachen; wilde ieder huis dat ik binnentrad, tot een huis van rouw maken; mijne vrienden zouden met langzamen tred in een zwaarmoedige stemming naast mij gaan. Ik wilde hun leeren dat de melancholie het ware geheim des levens is, wilde hunne vreugde door leed, dat buiten hen staat vergallen, hen met mijn eigen smart pijnigen. Nu denk ik daar anders over. Het zou ondankbaar en onhartelijk van mij wezen om een lang gezicht te zetten, zoodat mijne vrienden, wanneer zij mij bezochten, nog langere gezichten zouden moeten zetten om mij hun medegevoel uit te drukken, of, wanneer ik hen genoodigd had, van hen te vergen, dat zij zich zwijgend zouden nederzetten bij een gerecht van bittere kruiden aan een begrafenismaal.

Ik moet leeren vroolijk te zijn en gelukkig te worden. De twee laatste keeren dat het mijne vrienden veroorloofd was mij hier te bezoeken,

deed ik mijn best zoo vroolijk mogelijk te zijn en mij opgewekt voor te doen om hen er toch een weinigje voor schadeloos te stellen, dat zij den geheelen weg van Londen naar hier hadden afgelegd. Ik weet dat dit slechts een geringen dank is, maar geen andere — daar ben ik zeker van — zou hun aangenamer zijn geweest. Zaterdag voor een week mocht ik een uurtje met Robbie praten; ik deed mijn best om hem de hartelijke blijdschap, die zijn bezoek bij mij opwekte, zoo duidelijk mogelijk te toonen. Dat ik het met de inzichten en opvattingen, die ik hier in stilte vorm, bij het rechte eind heb, bewijst mij het feit dat ik nu voor 't eerst na mijne veroordeeling een waarachtig verlangen naar het leven koester. Mij wacht nog zooveel dat ik het als een hoogst tragische lotsbeschikking beschouwen zou, wanneer ik sterven moest, vóór dat ik er althans een gedeelte van kon volbrengen. Ik zie nieuwe mogelijkheden voor de ontwikkeling van kunst en leven en elk van deze is een nieuwe weg naar de volmaaktheid. Ik zie

reikhalzend naar het leven uit, opdat ik zal kunnen uitvorschen, wat nu een zoo goed als onbekende wereld voor mij is.

Wilt ge weten, wat deze nieuwe wereld is? Ge kunt het wel raden. Het is de wereld waarin ik nu twee jaar heb geleefd. Het leed en alle lessen, die wij daaraan te danken hebben — dat is mijn nieuwe wereld. Vroeger was mijn geheele leven aan het genot gewijd. Ik ging alle smarten en zorgen uit den weg. Ik had er een afkeer van. Ik had mij voorgenomen er zoo min mogelijk acht op te slaan, ze in zekeren zin als gebreken te behandelen zij behoorden niet tot mijn levensgebouw; voor hen was in mijne philosophie geen plaats.

Mijne moeder, die het leven door en door kende, reciteerde menigmaal voor mij de verzen van Goethe die Carlyle lange jaren geleden voor haar in een boek geschreven had en die — indien ik het mij goed herinner — in zijne vertaling aldus luidden:

Who never ate his bread in sorrow,
Who never spent the midnight hours
Weeping and waiting for the morrow —
He knows you not, ye heavenly powers.

De edele Koningin van Pruisen, die door Napoleon zoo onbeschoft behandeld werd, haalde deze verzen meermalen aan in den tijd van hare vernedering en verbanning en mijne moeder had ze, in den tegenspoed van hare laatste levensjaren, ook meermalen in den mond. Ik weigerde rondweg mij de huiveringwekkende waarheden, die daarin verborgen liggen, eigen te maken, of er slechts een plaatsje voor in te ruimen. Ik kon ze niet begrijpen. Ik herinner mij nog zeer goed, dat ik eens aan mijne moeder zeide, dat ik geen lust had mijn brood, onder het storten van tranen te eten, de nachten weenende door te brengen en den morgen met nog treuriger gevoelens te gemoet te zien. Ik vermoedde niet, dat dit een van de bijzonderheden zou wezen, die de Parzen mij voorbehouden hadden, dat ik een jaar van mijn leven niets zou uitvoeren. En toch is dit mijn

deel geworden. Gedurende de laatste maanden is het mij, na ontzettende inspanning en strijd, gelukt eenige lessen te begrijpen die het verdriet in zich verbergt. Geestelijken en lieden, die spreekwijzen zonder zin en verstand gebruiken, spreken dikwijls van het lijden als een mysterie; in waarheid is het eene openbaring. Men erkent dingen, die iemand nooit zijn opgevallen. Men beziet de zaak van uit een andere gezichtshoek. Hetgeen men zwak, instinctief van de kunst vermoed heeft, wordt binnen het bereik van het denken en gevoelen werkelijkheid met een volmaakte duidelijkheid van de verschijning, met een absolute sterkte van het voorstellingsvermogen. Ik zie nu in dat de smart, als de edelste opwekking waartoe een mensch in staat is, tegelijkertijd de toetssteen en de oorspronkelijke vorm van alle groote kunst is. Wat de kunstenaar steeds tracht te bereiken is die vorm van bestaan, waarin lichaam en ziel een ondeelbaar geheel zijn; waarin het uitwendige de uitdrukking van het inwendige is; waarin

zich de stof openbaart. Zulke bestaansvormen zijn er in menigte: de jeugd en de voorstelling der kunsten, die dienstbaar gemaakt zijn aan de jeugd, kunnen ons af en toe als model dienen; dan mag de gedachte ons weder verheugen, dat de moderne landschapschilderkunst in de teerheid en fijnheid harer indrukken, in de wijze waarop zij den geest aanduidt, die in het uiterlijk aanwezig is en zich uit aarde en lucht uit nevel en stadsgezichten een gewaad schept — dat de moderne landschapschilderkunst in haar ziekelijk prikkelbare harmonie van stemmingen, tonen en kleuren, datgene voor ons verwezenlijkt, wat bij de Grieken tot een zoo plastische volmaaktheid gekomen is. De muziek, waarin alle stof zoo volmaakt door den vorm in zich wordt opgenomen, dat zij tot één eenheid samensmelten, is een samengesteld voorbeeld en eene bloem of een kind een enkelvoudig voorbeeld van hetgeen ik bedoel. Maar de smart is het eindtype zoowel in het leven als in de kunst. Achter de vroolijkheid en het lachen

moge een ruw, hard en knorrig temperament verborgen zijn, achter de smart is altijd alleen de smart verborgen. Het leed draagt geen masker, zooals de vreugde. De waarheid in de kunst berust niet op de wisselwerking tusschen de wezenlijke idee en het toevallig tegenwoordig zijn van die idee; zij is niet de gelijkenis tusschen de gestalte en haar schaduw of tusschen het spiegelbeeld van den vorm in een kristal en den vorm zelf; zij is noch een echo die van een heuvel terugklinkt, noch de zilveren bron in het dal in welks water de maan de maan en Narcissus zich zelf weerspiegelt. De waarheid in de kunst is de eenheid van een ding en zijn waarachtig wezen, zoodanig, dat het uiterlijke de uitdrukking van het innerlijke geworden is, de ziel vleesch, het lichaam van den geest doordrongen. Daarom laat zich geen enkele waarheid met het lijden vergelijken.

Bij tijden schijnt het lijden de eenige waarheid te zijn. Andere gevoelens mogen hersenschimmen der oogen of misleiding van de maag

zijn, die het eene verblinden en de andere verzadigen; uit het lijden alleen worden de werelden gebouwd en bij de geboorte van een kind of van een ster, loopt het niet zonder pijn of smart af. Ja, nog meer: het lijden heeft eene bijzonder sterke werkelijkheid in zich besloten.

Ik heb van mij zelf gezegd dat ik symbolische betrekkingen met de kunst en de beschaving mijner eeuw onderhield. Er bestaat geen ongelukkige in dit huis der ellende, er is geen mijner medegevangenen die niet symbolische betrekkingen met het geheim des levens onderhield. Want het geheim van het leven is het lijden. Achter alles is het verborgen. Nauwelijks betreden wij het leven of wij leeren het heerlijke er van in zoo ruime mate kennen, dat wij door nood gedrongen ons geheele verlangen op de vreugde richten, en niet slechts „een of twee maanden op honig willen teren," maar ons geheele leven geen ander voedsel zouden begeeren, onverschillig of wij in ons streven den

geheelen tijd vergeten of wij onze ziel in werkelijkheid laten verhongeren.

Ik weet nog zeer goed dat ik daarover eens gesproken heb met een der hoogststaande schepselen die ik ooit gekend heb : eene dame die door het warm medegevoel en de edelmoedigheid die zij mij, vóór mijn gevangenistijd en gedurende het treurspel, bewezen heeft, iets bovenaardsch en onbeschrijfelijk liefelijks voor mij had — eene dame, die mij meer dan iemand anders op de geheele wereld, heeft geholpen om den last mijner zorgen te dragen al is zij zich daar ook nooit van bewust geweest. En dat alleen door het feit dat zij bestaat, dat zij is zooals zij is, ten deele een ideaal, ten deele een invloedrijke macht, even-goed een aanwijzing van wat men worden kan, als een werkelijken steun bij het voornemen om daartoe te geraken. Zij is eene ziel die aan het alledaagsche bevalligheid verleent, die het geestelijke eenvoudig of natuurlijk doet schijnen als het licht van de zon of de zee, in wier oogen schoonheid en leed hand aan hand gaan en

dezelfde zending hebben. Ik herinner mij nog zeer goed, dat ik tot haar op den dag die mij nu te binnen schiet zei: dat er in een nauwe straat van Londen al genoeg ellende was, om te bewijzen dat God de menschen niet liefhad, dat overal waar iemand lijdt, al is het ook maar een kind dat in een tuintje staat te huilen omdat het zich aan iets heeft schuldig gemaakt of omdat hem onrecht geschiedt, het geheele voorkomen der wereld misvormd is. Ik had volkomen ongelijk. Zij zei mij dat ook, maar ik kon het niet gelooven. Ik leefde in een gedachtenkring, die met zulke dingen niets te maken had.

Het schijnt mij nu toe, dat liefde van welke soort ook de eenig mogelijke verklaring is voor de ontzettende hoeveelheid smart, die er op de wereld is. Eene andere verklaring kan ik mij niet voorstellen. Ik ben zelfs overtuigd dat er geen andere is. Wanneer de werelden werkelijk, zooals ik reeds zeide uit leed opgebouwd zijn, is dit door de hand der liefde geschied, want op geen andere wijze zou de ziel van den mensch,

voor wien de werelden geschapen zijn, tot haar volmaakten wasdom kunnen komen. Het genot bestaat voor de schoone lichamen, de smart voor de schoone zielen!

Wanneer ik zeg dat ik daarvan overtuigd ben dan ligt er te veel trots in mijne woorden. Heel in de verte kan men als een vlekkelooze parel de stad Gods zien. Zij is zoo wonder heerlijk dat men zou meenen dat het kind haar op één zomerdag zou kunnen bereiken. En dat kan een kind ook. Met mij en mijnsgelijken is het anders gesteld. In één enkel oogenblik kan men één ding begrijpen maar het gaat weder verloren in de lange uren die met loode schreden volgen. Het is zoo moeielijk »de hoogten te handhaven, waarop de ziel met recht mag dwalen." Onze gedachten behooren aan de eeuwigheid, doch wij bewegen ons slechts langzaam in den tijd. Hoe langzaam de tijd voor ons voorbijgaat, dien wij in de gevangenis doorbrengen — daarover behoef ik niet te spreken, niet van de verveling en wanhoop, die met zulk een

buitengewone volharding onze cel en de cel van ons hart binnensluipt, dat men in zekeren zin zijn huis voor hen moest schoonvegen en versieren als voor een ongewenschten gast voor een strengen heer of slaaf, wiens slaaf men is, hetzij door toeval, hetzij door vrije verkiezing.

Misschien vinden mijne vrienden het nu moeielijk om daaraan te gelooven, maar niettemin is het zoo: zij die zich verheugen in hunne vrijheid en een werkelooze welvaart genieten, kunnen gemakkelijker de lessen van ootmoed leeren, dan ik, die mijne dagtaak begin met op mijn knieën den vloer van mijn cel te schrobben. Want het leven in de gevangenis met zijne tallooze ontberingen en beperkingen maakt iemand oproerig. Het vreeselijkste daarvan is niet, dat iemands hart breekt — de harten zijn om gebroken te worden — maar dat iemands hart in steen veranderd wordt. Menigmaal heeft men het gevoel dat men den dag slechts met een ijzeren voorhoofd en met spottende lippen zou kunnen overleven, en wie zich in een toe-

stand van opstand bevindt, kan de genade niet deelachtig worden — om de uitdrukking te bezigen waarvan de kerk zich bij voorkeur bedient. En inderdaad met recht zou ik durven staande houden, want in het leven, evenals in de kunst, sluit de oproerige stemming de kanalen der ziel af en de lucht des hemels buiten. Maar als ik deze lessen ergens moet leeren, dan moet het hier geschieden en ik moet vol vreugd wezen wanneer mijn voeten op den rechten weg zijn en mijn gezicht »naar dat punt is gekeerd, dat men schoon mag noemen," moge ik ook menigmaal in het slijk vallen en dikwijls in den mist verdwalen.

Dit nieuwe leven, zooals ik het af en toe uit liefde voor Dante gaarne noem, is natuurlijk volstrekt geen nieuw leven, maar eenvoudig de voortzetting en evolutie van mijn vroeger bestaan ten gevolge van de natuurlijke ontwikkeling.

Toen ik in Oxford was zei ik op een morgen — het was het jaar vóór dat ik promoveerde — tegen een van mijne vrienden, met wien ik

op den smallen weg waar de vogels rondfladderden in de buurt van Magdalen Colledge rondwandelde, dat ik trek had om van de vruchten van alle boomen in den tuin der wereld te proeven; met deze begeerte in het hart wilde ik de wereld ingaan, en zoo ging ik op mijn woord de wereld in en zoo leefde ik ook. Mijn eenige fout was, dat ik mij uitsluitend tot de boomen beperkte, die in het oogenschijnlijk door de zon vergulde gedeelte van den tuin stonden, terwijl ik het andere gedeelte dat in schaduw en duisternis gehuld was, vermeed. Mislukking, schande, armoede, zorgen, wanhoop, leed, zelfs tranen; de woorden, die de lippen der smart stamelen, het berouw dat doornen op ons levenspad strooit, het geweten dat verdoemt, de zelfvernedering die straft, de ellende die zich asch op het hoofd strooit, de zielepijn die zich in linnen zakken kleedt, en gal in haar eigen dranken mengt — dien allen ging ik angstig uit den weg. En daar ik besloten had, niets daarvan te willen weten werd ik gedwongen

ze allen om de beurt te proeven, mij met hen te voeden, een tijd lang alle andere spijzen te ontberen.

Geen oogenblik betreur ik dat ik mij aan de vreugde gewijd heb. Ik deed het volkomen — zooals men alles wat men doet volkomen doen moest. Er bestond geen genot dat ik niet gesmaakt heb. De parelen mijner ziel wierp ik in een beker wijn. Onder de tonen van de fluit liep ik het bloemenpad af. Ik leefde van honig. Maar het zou verkeerd geweest zijn dit leven voort te zetten, omdat het eenzijdig geweest zou zijn. Ik werd gedwongen verder te gaan, de andere helft van den tuin had ook hare geheimen voor mij.

Het spreekt van zelf dat dit alles in mijne dichterlijke scheppingen is afgebeeld en zijn schaduw van zich werpt. De sporen daarvan vertoonen zich in »De gelukkige Prins", eveneens in het sprookje »De jonge Koning", vooral daar waar de bisschop tegen den knielenden jongeling zegt: Is Hij die de ellende schiep

niet wijzer dan gij? Toen ik destijds dien volzin nederschreef scheen het mij niet veel meer dan een holle klank. Nog meer daarvan is er in den vermanenden toon, die als een purperdraad door het goudbrocaat van »Dorian Gray" heenloopt; het schemert in veel kleuren in het opstel »De Criticus als Kunstenaar"; in slechts al te leesbare letters staat het in de »Ziel des Menschen", het is een refrein dat in »Salome" herhaald wordt, waardoor dit zoozeer op een muziekstuk gelijkt en als een ballade klinkt. Het is tot vleesch en bloed geworden in het prozagedicht van den man die uit de erts van het beeld der »Vreugde die één oogenblik leeft," het beeld der »Zorg die eeuwig duurt" scheppen moet. Het had ook niet anders kunnen zijn. In ieder afzonderlijk oogenblik van zijn leven is men dat wat men zijn zal; — niets minder dan dat wat men geweest is. De kunst is een symbool — want de mensch is een symbool.

Wanneer ik dat standpunt volkomen bereiken

kan, dan is het de laatste en hoogste zelfverwezenlijking van het kunstenaarsleven, want het kunstenaarsleven is eenvoudig zelfontwikkeling. De ootmoed bij den kunstenaar is daarin gelegen dat hij alle ervaringen onvoorwaardelijk aanneemt, juist zooals de liefde bij den kunstenaar eenvoudig de schoonheidszin is die aan de wereld haar lichaam en hare ziel openbaart. In zijn roman »Marius de Epicuriër", zoekt Pater het kunstenaarsleven met het godsdienstige leven in de diepe, reine en wrange beteekenis van het woord in overeenstemming te brengen. Maar Marius is weinig meer dan een toeschouwer — een ideale toeschouwer zonder twijfel, wien het gegeven is »het schouwspel des levens met eigen gewaarwordingen te bezien", wat Wordsworth de ware bestemming van den dichter noemt; doch alleen een toeschouwer die zich een weinig te veel met de bekoorlijkheid der banken in den tempel bezig houdt, om te bespeuren dat zijn blik op den lijdenstempel rust. Ik zie een veel inniger en

meer onmiddellijke verbinding tusschen het ware leven van Christus en het ware leven van den kunstenaar.

Deze gedachte vervult mij met groote vreugde, dat ik, lang voor het leed mij overmeesterd en aan zijn rad gebonden heeft, in de ziel van een mensch geschreven heb: wie een leven als dat van Christus lijden wil, die moet geheel en al zich zelf zijn; als voorbeeld voerde ik niet slechts den schaapherder op de heide en den gevangene in zijn cel aan, maar ook den schilder voor wien de wereld een maskerade, en de dichter voor wien de wereld een lied is.

Ik zei eens tegen André Gide, toen wij samen in een café te Parijs zaten, dat de metaphysica mij slechts weinig werkelijke belangstelling inboezemde en de moraal niet de minste; intusschen zou alles wat Plato en Christus gezegd hebben op het gebied der kunst kunnen aangebracht worden en hier zijn volkomen vervulling vinden. Deze generalisatie was even diep als vreemd. Het is niet alleen de nauwe ver-

binding van persoonlijkheid en volmaaktheid, die wij in Christus kunnen ontdekken, die het wezenlijk onderscheid tusschen klassieke en romantische kunst uitmaakt en Christus als de ware voorlooper der romantische beweging in 't leven laat verschijnen, maar de diepste grond van zijn wezen was dezelfde, die ook het wezen van den kunstenaar uitmaakt: een sterk vlammende phantasie. Hij was zich het aandeel der phantasie op het geheele gebied van menschelijk streven bewust, en het is dit aandeel dat in de kunst het eenig geheim van het scheppen is. Hij begreep de ziekte van den melaatsche, de duisternis van den blinde, de grimmige ellende van hen, die slechts ter wille van het genot leven, en de zonderlinge armoede der rijken. Iemand heeft mij in mijn ongeluk geschreven: »Wanneer ge niet op uw voetstuk staat, zijt ge niet interessant". Hoe ver was de schrijver dezes verwijderd van wat Matthew Arnold het geheim van Jezus noemt. Zij beiden zouden hem onderricht hebben, dat alles wat

een ander treft ons zelf treft. Verlangt ge een opschrift, dat ge dag en nacht lezen kunt, in droefheid zoowel als in vreugd, schrijf dan aan den wand van uw huis op een plaats, waar het door de zonnestralen verguld en door het maanlicht verzilverd wordt: »Alles wat een ander treft, treft ons zelf".

Voorwaar Christus behoort tot de dichters. Zijn geheele opvatting van de menschheid was een rechtstreeksch uitvloeisel der phantasie en kan alleen door haar worden begrepen. Wat God voor den Pantheïst was, dat was de mensch voor hem. Hij was de eerste die de verschillende rassen der menschheid als ééne eenheid samenvatte.

Vóór hem bestonden er geen menschen; hij gevoelde door een geheimzinnige sympathie dat beiden in hem vleesch geworden waren en daarom noemt hij zich nu eens Gods en dan weer des Menschen Zoon, zooals het hem inviel. Meer dan ooit iemand in de geschiedenis, doet hij in ons die ontvankelijkheid voor het wonder

ontwaken, waar zich juist ook de romantiek bij aansluit.

Het denkbeeld dat een jonge Galileeër zich sterk maakt, op zijn schouders den geheelen last der wereld te kunnen dragen, heeft voor mij nog bijna altijd iets ongeloofelijks; alles wat reeds gedaan en geleden werd, en alles wat toenmaals nog gedaan en geleden moest worden: de zonden van Nero, Cesar, Borgia, Alexander VI en van hem die keizer van Rome en Zonnepriester was; het lijden dergenen, wier getal legio is en die tusschen de graven wonen, der onderdrukte volkeren, der fabrieks-kinderen, der dieven, der misdadigers, der onterfden, dergenen die in hun slavernij stom zijn en wier zwijgen alleen door God vernomen wordt; en die zich niet alleen dit voorneemt, maar het ook werkelijk volvoert, zoodat nog op het huidige, allen die met zijn persoon in aanraking komen, zelfs wanneer zij zich niet voor zijn altaar buigen, noch voor zijn priester knielen, toch het gevoel hebben, dat de vloek

hunner zonden van hen genomen en de schoonheid van hun lijden hun geopenbaard wordt.

Ik heb gezegd: Hij behoort tot de dichters en dat is ook zoo. Shelley en Sophocles zijn zijne broeders — maar zijn geheele leven is ook het wonderbaarlijkste gedicht.

Wanneer men naar »vrees en medelijden" zoekt, bestaat er niets in den kring der Grieksche tragedie wat zich daarmede meten kan. De vlekkelooze reinheid van den protagonist verheft het geheele gebouw tot eene hoogte van romantische kunst, waarvan de ellenden van het Thebaansche huis en van de Pelopiden alleen reeds door hunne gruwelen zijn uitgesloten, en toont hoe verkeerd de uitspraak van Aristoteles is, in zijne verhandeling over het drama, dat het zien lijden van een onschuldige ondragelijk zou zijn.

Noch bij Aschylus, noch bij Dante, de strenge meester der teederheid — noch bij Shakespeare, de zoo meest menschelijke van alle groote kunstenaars, — noch in de gezamenlijke Kel-

tische mythen en legenden, waarin de liefelijkheid der wereld door een tranenfloers blinkt en het leven van een mensch niet meer telt dan het leven van een bloem, bestaat er iets, dat in eenvoudigheid van lijden, die zich aan verhevenheid van tragische uitwerking paart en in haar opgaat, met het laatste bedrijf van Christus lijden te vergelijken is of dit ook slechts nabij komt.

De eenvoudige maaltijd met zijne discipelen van wie één hem reeds uit winstbejag verkocht heeft; de zielsangst in den rustigen, door de maan verlichten, hof — de valsche vriend nadert hem om hem met een kus te verraden; de vriend, die nog in hem geloofde en op wien hij als op een rots gebouwd had als een toevlucht voor de menschheid, verloochent hem als de haan de schemering van den aanbrekenden dag tegenkraait — zijn volkomen verlatenheid — zijn onderworpenheid en hoe hij in alles berust: daarnaast weder zulke tooneelen, als de hoogepriester der orthodoxie die in toorn zijn kleed in

flarden scheurt en de beambte van het burgerlijk gerechtshof die water laat halen, in de ijdele hoop zich zelf te reinigen van de smet van onschuldig vergoten bloed, hetgeen hem tot een scharlakenkleurig figuur in de geschiedenis maakt; de episode der kroning met den doornen krans een der wonderbaarlijkste gebeurtenissen in de boeken van alle eeuwen — de kruisiging van den onschuldige voor de oogen zijner moeder en van den discipel dien hij lief had — de soldaten spelen en dobbelen om zijne kleederen — de vreeselijke daad waardoor hij de wereld haar eeuwigst zinnebeeld gaf en ten slotte zijne begrafenis in het graf van den rijken man — zijn lijk wordt met kostbare specerijen en welriekende oliën gebalsemd en in Egyptische doeken gewikkeld alsof hij een koningszoon was — wanneer men dat alles eenig en alleen van den wachttoren der kunst overziet, moet men er dankbaar voor wezen, dat de plechtigste eeredienst der kerk de voorstelling van het treurspel zonder het bloedvergie-

ten is; de mystische opvoering van de lijdensgeschiedenis van den Heer met behulp van dialoog, kostuums en gebaren en de gedachte dat het laatste overblijfsel van het Grieksche koor, dat anders in de kunst is verloren gegaan in den misdiener gevonden wordt, die den mislezenden priester beantwoordt, is voor ons steeds eene bron van eerbiedige verheffing.

Maar in zijn geheel is het leven van Christus — zoo geheel kunnen leed en schoonheid in hun diepere beteekenis en haar tastbare uitdrukking samensmelten — feitelijk een idylle al eindigt het ook daarmede dat de voorhang van den tempel scheurt, dat duisternis de aarde bedekt en er een steen voor het graf wordt gewenteld. Men stelt zich hem altijd voor als een jonge bruidegom in den kring zijner discipelen, zooals hij zich immers ook zelf op een plaats beschrijft — als een herder, die zijne schapen door een dal drijft, zoekende naar groene vlakten of een verfrisschenden stroom, als een zanger, die de muren van de stad Gods met

muziek zou willen opbouwen als een minnende voor wiens liefde de geheele wereld niet groot genoeg was. Zijne wonderen schijnen mij even heerlijk als het aanbreken van de lente en even natuurlijk. Ik zie er volstrekt geen bezwaar in, om aan zulk eene betoovering zijner persoonlijkheid te gelooven, dat zijne tegenwoordigheid alleen vrede kon brengen in een gefolterde ziel, en dat zij die zijne handen of zijne kleederen aanraakten hun pijnen vergaten of dat, bij zijn voortgang op een weg des levens, menschen voor wie tot nu toe het geheim des levens verborgen was gebleven het nu plotseling duidelijk zagen, en dat anderen, die hunne ooren gesloten hadden, voor alle geluid, behalve dat der vreugde, voor het eerst de stem der liefde vernamen en deze »welluidend als de lier van Apollo" vonden; of dat verkeerde hartstochten bij zijne komst vluchtten en menschen, wier stomp, phantasieloos leven slechts een vorm van den dood geweest was, als 't ware uit het graf opstonden toen hij hun riep; of dat de

menigte, toen hij aan de helling van den heuvel predikte haar honger en dorst en de zorgen dezer wereld vergat en dat zijnen vrienden, die naar hem luisterden, toen hij aan den maaltijd zat, het eenvoudige voedsel kostelijk scheen, het water als voortreffelijke wijn smaakte en het geheele huis vervuld was van een lieflijken balsemgeur.

Renan zegt ergens in zijn »leven van Jezus" — het liefelijke vijfde Evangelie, het Evangelie dat men naar den heiligen Thomas zou mogen noemen, — dat het Christus' grootste werk geweest is, dat hij de liefde, die hij bij zijn leven bezeten had, na zijn dood wist te behouden. Zeker, wanneer zijne plaats onder de dichters is, geleidt hij de rijen der lief hebbende paren. Hij zag in dat de liefde in de eerste plaats het geheim der wereld is, waarnaar de wijzen hadden uitgezien en dat men alleen door de liefde het hart van een melaatschen en de voeten van God nabij kan komen. Voor alles echter: Christus is de hoogste individualist.

De ootmoed is, evenals de kunstenaars alle ervaringen opvatten, slechts een vorm van openbaring. Christus zocht altijd naar de ziel van den mensch. Hij noemde die »het Koninkrijk Gods" en vindt dat bij iedereen. Hij vergelijkt haar met kleinigheden: een nietigen zaadkorrel, een handvol loof, een parel. Om die reden: omdat men zijne ziel slechts daardoor ontwikkelt door alle vreemde hartstochten, alle aangekweekte beschaving en alle uiterlijk bezit — goed of slecht — af te leggen.

Met de hardnekkigheid van mijn wil en meer nog met den geest van tegenspraak van mijne natuur verzette ik mij tegen alles totdat ik niets in 't geheel niets meer op de wereld had, dan Cyril. Ik had mijne positie, mijn geluk, mijne vrijheid, mijn vermogen verloren. Ik was een veroordeelde, en straatarm. Maar een kostbaar bezit was mij nog overgebleven: mijne zoons, Eensklaps ontnam de wet ze mij. Deze slag was zoo verdoovend, dat ik geen uitweg meer wist. Ik wierp mij op de knieën, boog het

hoofd, weende en sprak: Het lichaam van een kind is gelijk het lichaam van den Heer: ik verdien geen van beiden". Dit oogenblik heeft mij, schijnt het, gered. Ik zag toen in dat ik niets anders kon doen dan mij bij alles neerleggen. Sedert dien tijd, het zal zonder twijfel zonderling klinken, sedert dien tijd ben ik gelukkiger geweest. Ik had namelijk de laatste phase mijner ziel bereikt. In velerlei opzicht was ik haar drijvende kracht geweest, maar ik ondervond dat zij als een vriend op mij wachtte.

Wanneer men met de ziel in aanraking komt, laat zij iemand eenvoudig worden als een kind, wat men immers, volgens Christus woorden, moet zijn.

Het is treurig hoe weinig menschen het voor hun dood gelukt vat op hunne ziel te krijgen. Emerson zegt: »Niets is bij een mensch zoo zeldzaam als eene handeling van vrijen wil" Dit is beslist waar. De meeste menschen zijn andere menschen. Hunne gedachten zijn de

meeningen van anderen, hun leven is namaak, hunne hartstochten zijn een citaat.

Christus was niet alleen de grootste individualist, maar ook de eerste in de geschiedenis. Men heeft getracht van hem een gewoon philantroop te maken van het slag der afgrijselijke philantropen der negentiende eeuw; of heeft hem als altruïst onder de onontwikkelden en gevoelsdwepers gerangschikt. In werkelijkheid was hij noch het een noch het ander. Zeker, hij had medelijden met de armen, de gevangenen, de geringen, de ongelukkigen, maar hij had veel meer medelijden met de rijken de overgegeven Hedonisten [1]), met degenen, die hunne vrijheid verspillen, doordat zij slaven worden, met degenen die zich in zachte kleederen hullen en in koninklijke kasteelen wonen. Rijkdom en welvaart schenen hem grootere rampen dan armoede en hartzeer. En wat zijn altruïsme betreft, wie wist beter dan hij dat

[1]) Hedonismus, de leer dat het genot het doel van alles is.

het de bestemming en niet de vrije wil is die over onze daden beslist en dat men geen druiven van doornenhagen, geen vijgen van distelen kan plukken? Het leven voor anderen, als een bepaald, duidelijk uitgesproken doel, was zijne leer niet, niet het fondament van zijn geloof. Wanneer hij zegt: »Vergeeft onze vijanden," dan zegt hij dat niet ter wille van die vijanden, maar ter wille van ons zelf en omdat liefde schooner is dan haat. Wanneer hij van den rijken jongeling eischt: »Verkoop wat ge bezit en geef het den armen", dan denkt hij daarbij niet aan den toestand der armen maar aan de ziel van den jongeling, die jeugdige ziel die onder den rijkdom gebrek lijdt. In zijne levensopvatting is hij het eens met den kunstenaar, die wel weet dat tengevolge van de onvermijdelijke wetten der zelfontwikkeling de dichters zingen, de beeldhouwers in brons denken, de schilders de wereld tot een spiegel hunner ziel maken moeten met zulk een onveranderlijke zekerheid, als de meidoorn in de

lente moet bloeien, het koren in den herfst moet rijpen en de maan op haar afgebaanden weg van een ronde schijf sikkelvormig en van sikkelvormig wederom een ronde schijf worden moet

Indien Christus dus niet tot de menschen gezegd heeft: »leeft voor anderen", dan heeft hij toch aangetoond dat er volstrekt geen onderscheid tusschen het leven van anderen en ons eigen leven bestaat. Hierdoor gaf hij den menschen eene uitgebreide Titanische persoonlijkheid. Sedert hij verschenen is, is de geschiedenis van ieder afzonderlijk individu de wereldgeschiedenis, of kan zij dat ten minste worden. Zonder twijfel heeft de beschaving de persoonlijkheid der menschen verhoogd. De kunst heeft onzen myriadengeest doen ontwaken. Wie het kunstenaarsinstinct bezit die gaat met Dante in ballingschap en leert dat het zout het brood der anderen is en hoe steil hare treden zijn; die verkrijgt een oogenblik de opgewektheid en kalmte van Goethe en weet niettemin slechts te goed dat Baudelaire tot God kreet: »O Seigneur

donnez-moi la force et le courage de comtempler mon corps et mon coeur sans dégoût"; die haalt uit Shakespeare sonetten — wellicht tot zijn eigen schade — het geheim zijner liefde en maakt het zich eigen; die ziet het moderne leven met andere oogen, omdat hij naar een van Chopins nocturnes geluisterd of zich met de Grieksche kunst afgegeven heeft, of de geschiedenis las van den hartstocht van een doode man voor een doode vrouw wier haar op fijn gouddraad, wier mond op een granaatappel geleek.

Maar dit medegevoelen van het kunstenaarstemperament, richt zich noodzakelijkerwijze op datgene wat in de kunst tot uitdrukking is gekomen. In woorden of kleuren, in tonen of in marmer, achter de geverfde maskers van een drama van Aeschylus of door de doorboorde en aan elkaar gevoegde rietjes van een Sicilianschen herder moet de man en zijn liefdeverbond geopenbaard zijn geworden. Afbeelding is voor den kunstenaar de eenige vorm, waar-

onder hij het leven begrijpen kan. Voor hen is dood wat stom is. Bij Christus was het anders. Met een buitengewoon omvangrijke fantasie, die ons bepaald met heiligen schroom vervult, koos hij de geheele wereld van het onuitgesprokene, de wereld der smart, die geen stem heeft, tot zijn koninkrijk en maakt zichzelf tot haar eeuwige tolk. Zooals ik reeds gezegd heb: »degenen die daar stom zijn in hunne ellende en wier zwijgen alleen door God vernomen wordt," die koos hij zich tot broeders. Hij trachtte het oog van den blinde, het oor van den doove en een noodkreet op de lippen van diegenen te worden, wier tong gebonden was. Het was zijn wensch, voor de myriaden die geen taal gevonden hadden, een trompet te zijn, waardoor zij den hemel konden beroepen. En daar hij, uit kracht van de kunstenaarsnatuur van iemand, voor wien leed en kommer vormen waren, waardoor hij zijn schoonheidsbegrip verwezenlijken kon, begreep, dat eene gedachte waardeloos is, totdat zij een tastbaren vorm aanneemt, maakte hij

uit zich zelf het beeld van den lijdende, en als zoodanig heeft hij de kunst opgewekt en beheerscht, zooals het nooit een Grieksch god vergund was. Want de Grieksche goden waren, niettegenstaande het blank en rood van hun schoone buigzame ledematen, in werkelijkheid niet dat wat zij schenen te wezen. Het gewelfde voorhoofd van Apollo geleek op de zonneschijf, die in de schemering boven een heuvel uitkomt en zijne voeten op de vleugelen van den morgen; maar hij zelf was wreed tegen Marsyas en ontstal Nioba hare kinderen. In het staalblauw der oogen van Athene schemerde geen medelijden met Arachne. De pralende hooghartigheid en de panden van Heras waren alles wat werkelijk voornaam aan haar was en de vader der goden zelf had de dochters der menschen slechts al te lief.

De beide gestalten van diepe beteekenis in de Grieksche fabelleer waren in den godsdienst Demeter, een aardsche godheid, geen der Olympische, en in de kunst Dionysos, de zoon van

een sterveling, voor wien het oogenblik zijner geboorte, tevens het oogenblik van haar dood was. Maar het leven zelf bracht uit zijn liefelijkste eenvoudigste sferen een veel heerlijker wondergestalte voort dan de moeder van Proserpina of de zoon van Semele was. Uit de timmermanswerkplaats in Nazareth verrees een oneindig grootere persoonlijkheid dan ooit mythen of sagen hadden kunnen uitdenken, eene persoonlijkheid, die zonderlingerwijze, bestemd was, de wereld de geheimzinnige beteekenis van den wijn en de waarachtige schoonheid van de leliën des velds te openbaren, zooals nog niemand het op den Kithäron of in Enna had gedaan. De woorden van Jesaia »Hij was de meest verachte en onwaardigste, vol smarten en ziekte. Hij was zoo veracht dat men het aangezicht voor hem verborg", hadden hem als eene aankondiging van hem zelf geklonken en de profetie was aan hem vervuld.

Wij behoeven niet afkeerig te zijn van zulk een volzin. Ieder kunstwerk is de omzetting

van eene gedachte in een beeld. Ieder menschelijk wezen moet de verwezenlijking van een ideaal zijn, hetzij in de oogen van God of van de menschen. Christus ontdekte het type en bracht het tot volmaking en de droom van een Vergelisch dichter in Jeruzalem of Babylon vervulde zich in verloop der eeuwen door »Hem wiens komst de wereld verbeidde."

»Zijne gedaante was leelijker dan die van andere menschen en zijn gezicht dan dat van de kinderen der menschen", dat had Jezus als de kenmerken van het nieuwe ideaal aangeteekend.

Zoodra de kunst begreep, wat daarmede bedoeld werd, ontlook zij als een bloemenkelk in tegenwoordigheid van hem aan wien de waarheid in de kunst aan het licht trad, zooals nooit te voren. Want, is dat niet waarheid in de kunst, zooals ik reeds zeide, wanneer de ziel vleesch wordt, het lichaam één met den geest en den vorm zich openbaart?

Het betreurenswaardigste in de geschiedenis is voor mij dat de christelijke renaissance, die

den dom te Chartres, den legende-cyclus van koning Arthur, het leven van den heiligen Frans van Assisi, de Kunst van Giotto en Dantes Goddelijke comedie voortgebracht had, zich in haar eigen baan niet verder mocht ontwikkelen, maar gesteund en bewonderd werd door de treurige classieke renaissance, die ons Pretarca schonk en Raphaels fresco's en Palladies architectoniek en de vormelijke Fransche tragedie en de St. Paulskerk en Papes dichtstuk en alles wat van buiten stamt en uit doode regels ontstaat, in plaats van uit het innerlijk te komen als vrucht van een wekkenden geest. Maar overal, waar in de kunst een romantische beweging is, is op de een of andere wijze, en onder de een of andere gedaante Christus of Christus' ziel. Hij is in »Romeo en Julia" in »Wintersprookjes" in de Provençaalsche poësie in Caleridge »Ouden matroos" in de »Belle dame sans merci", en in Chattertons »Ballade van barmhartigheid." Wij hebben de meest verschillende dingen en menschen aan hem te

danken. »Les Misérables," van Victor Hugo, Baudelaires »Fleurs du Mal", de klank van medelijden in de Russische romans; het bonte glas en de tapijten en de Quattrocento — werken van Burne Jones en Morris, Verlaine en zijne gedichten behooren hem evengoed toe als de »Klokkentoren van Giotto, Lancelot en Guinevere, Tannhaüser, de smartvolle romantische marmerwerken van Michel Angelo en de Gothiek. De liefde voor kinderen en bloemen eveneens. Voor beide was in de klassieke kunst slechts weinig plaats, nauwelijks zooveel, dat zij er konden groeien en spelen. Maar van de twaalfde eeuw tot op onze dagen zijn zij voortdurend onder verschillende vormen en op verschillende tijden verschenen — grillig en eigenzinnig, zooals kinderen en bloemen zijn. De lente maakt op iemand steeds den indruk alsof de bloemen zich verborgen hadden en zich alleen aan het licht der zon vertoonen, uit vrees dat de volwassenen het moede mochten worden, naar hem uit te kijken, en niet verder zouden zoeken.

En het leven van een kind was niet meer dan een Aprildag, waarop voor de narcissen, nu eens de regen valt en dan weer de zon schijnt.

Het phantasierijke in Christus' eigen inborst maakt hem tot slagader en middelpunt der romantiek. De zonderlinge figuurlijke uitdrukkingen in het poëtisch drama en in de ballade worden door de phantasie van anderen uitgedacht, maar Jezus van Nazareth schiep zich zelf geheel uit zijn eigen fantasie.

De angstkreet van Jesaia had in waarheid met zijne verschijning niets meer te maken, dan het lied van den nachtegaal met het opkomen der maan — niet meer — doch misschien ook niet minder. Hij was evengoed de ontkenning als de bevestiging van het woord van den profeet. Op iedere verwachting die hij vervulde, volgde een andere, die hij teleurstelde. »In alle schoonheid", zegt Bacon, »ligt een wonderlijke symmetrie", en van degenen die uit den geest geboren zijn, dat wil zeggen, die, als hij dynametische krachten zijn, zegt Christus

dat zij op den wind gelijken, die »blaast waarheen hij wil, maar ge weet niet van waar hij komt, noch waarheen hij gaat". Daarom betoovert hij den kunstenaar zoozeer. Alle bontgekleurde elementen zijn hem eigen: Raadselachtigheid, nieuwheid, pathos, inspiratie, verrukking, liefde. Hij richt zich tot het wondergeloof en verwekt die stemming, waarin men hem alleen kan begrijpen. Met vreugde denk ik er aan, dat wanneer hij alles omvattende phantasie is, de wereld uit dezelfde stof bestaat.

In »Dorian Gray" heb ik gezegd dat de groote zonden der wereld in de hersenen tot rijpheid komen. In de hersenen wordt immers alles afgespeeld. Wij weten niet, dat wij met de oogen niet zien en met de ooren niet hooren. Het oog en het oor zijn in werkelijkheid geleidingskanalen der zonsindrukken — misschien ook niet. In de hersenen is de papaver rood, de appel welriekend, zingt de veldleeuwerik.

Sedert eenigen tijd bestudeer ik met warme belangstelling de vier prozagedichten, die over

Christus handelen. Met Kerstmis gelukte het mij een Grieksch testament in handen te krijgen.

Iederen morgen, zoodra ik mijn cel had schoongemaakt en mijn tinnengerij gepoetst had las ik een poosje in de Evangeliën, zoowat een twaalftal verzen, die ik op goed geluk opsloeg. Het is een verrukkelijke wijze, om den dag te beginnen. Iedereen moest dat doen, zelfs wanneer men een stormachtig, ongeregeld leven lijdt. Men heeft de Evangeliën — te rechter tijd en op eene verkeerde plaats — zoo ten doode toe herkauwd, dat hun naïveteit en frischheid van eenvoudige, romantische bekoorlijkheid daaronder geleden hebben. Wij hooren ze veel *te* dikwijls en veel *te* slecht lezen, en alle herhalingen zijn geestdoodend, maar wanneer men tot de Grieksche terugkeert, dan krijgt men een gevoel, alsof men uit een benauwde, donkere kamer in een tuin met lelies kwam. De gedachte, dat wij hoogstwaarschijnlijk de juiste uitdrukkingen, ipsissime nula Christi hier vóór ons hebben, schenkt mij een dubbel genot.

Vroeger meende men algemeen, dat Christus Aramaisch gesproken heeft. Zelfs Renan dacht dit ook, maar nu weten wij, dat de boeren in Galilea twee talen spraken, evenals tegenwoordig de Iersche boeren en dat het Grieksch in Palestina, ja zelfs overal in het Oosten de gewone spreektaal was. Ik kan mij nooit vereenigen met de gedachte, dat wij Christus' eigen woorden alleen door de vertaling van eene vertaling zouden kennen, en denk er nu met genoegen aan dat, voor zoo ver er van een gesprek sprake is, Charmedes naar hem geluisterd, Socrates met hem gephilosofeerd, Plato hem verstaan kan hebben, en dat hij werkelijk zeide: dat wanneer hij de leliën des velds gedacht, die niet werken of spinnen kunnen, zijne woorden precies luidden: Aanmerkt de leliën des velds hoe zij wassen: zij arbeiden niet en spinnen niet, en dat zijn laatste angstkreet, gelijk Johannes ons mededeelt, woordelijk was: „Mij dorst" en niets meer.

Bij het lezen der Evangeliën — vooral datgene, hetwelk Johannes zelf samengesteld heeft,

— of anders de een of andere Gusstiker der oudheid, die zijn naam en mantel aannam — bespeur ik, hoe de phantasie zich daarin voortdurend doet gelden, het fundament van alle geestelijk en materieel leven. Ik zie verder, dat voor Christus de phantasie eenvoudig een vorm der liefde is, in den volsten zin des woords heerscheres was.

Ongeveer zes weken geleden vooroorloofde de dokter mij, wittebrood te eten, in plaats van het grove zwarte en bruine brood, de gewone gevangeniskost. Voor iedereen is dat eene versnapering. Het beteekent voor mij zooveel, dat ik, na iederen maaltijd nog de kruimels bij elkaar zoek, die op mijn tinnen bord zijn overgebleven, of die op den ruwen handdoek gevallen zijn, dien men op zijn tafel legt, om die niet smerig te maken. Ik doe dat niet uit honger — ik krijg volkomen genoeg te eten — maar alleen opdat er niets van hetgeen men mij geeft verloren ga; zoo moest men ook met de liefde doen. Christus bezat, evenals alle verheven persoonlijkheden de gave, niet alleen om zelf

schoone dingen te zeggen, maar ook om zich door anderen schoone dingen te laten zeggen.

Ik houd van het verhaal dat Markus ons van de Grieksche vrouw doet, die toen Jezus, om haar geloof te toetsen, zei dat hij haar niet het brood van de kinderen Israëls kon geven, hem antwoordde »De hondjes — — onder de tafel eten van de broodkruimels der kinderen."

De meeste menschen leven *voor* liefde en bewondering. Wij moesten *door* liefde en bewondering leven. Wanneer men ons liefde betoont, dan moesten wij inzien dat wij die volkomen onwaardig zijn. Niemand verdient, bemind te worden. Het feit dat God de menschen liefheeft, bewijst dat in de goddelijke regeling der ideële bezittingen geschreven staat, dat eeuwige liefde; den eeuwig onwaardige geschonken worden of, wanneer deze volzin te bitter klinkt, laten wij dan zoo zeggen: iedereen verdient liefde alleen hij niet, die gelooft dat hij ze verdient. Het sacrament der liefde behoorde men knielend te ontvangen en het: »Domini non sum

dignus" moest hen, die het ontvangen op de lippen zweven en in het hart geschreven staan.

Wanneer ik ooit weder iets schrijf — ik bedoel een kunstwerk schep, zou ik mij juist over en door twee onderwerpen uitspreken. Het ééne heet, »Christus als voorlooper der romantische beweging in het leven," het andere: »Kunstenaarsleven en levenskunst." Het eerste is natuurlijk buitengewoon verleidelijk; want ik ontdek in Christus niet alleen de wezenlijke kenmerken van het hoogst romantische type, maar ook de toevalligheden en zelfs het explasiere van het romantische temperament. Hij heeft in de eerste plaats de menschen aangespoord, een leven te leiden, gelijk aan dat der bloemen. Hij heeft de uitdrukking gestempeld.

De kinderen waren voor hem het ideaal van hetgeen men moet trachten te worden. Hij stelde ze den ouders tot voorbeeld; dat is, volgens mijn inzicht, ook het hoofddoel der kinderen, in zooverre het volmaakte een hoofddoel heeft. Dante beschrijft de ziel van een mensch zooals

zij uit de hand van den Schepper voortkomt »weenend en lachend als een klein kind," en ook Christus zag in, dat de ziel van een ieder moest wezen een ginsa di fancivilla che puagundo e ridundo pargo leggia."

Hij gevoelde, dat het leven vol afwisseling, stroomend, rijk aan handelingen is en dat het de dood is, wanneer men het in een vasten vorm wil dwingen. Hij zag in, dat de menschen de materieele belangen van den dag niet te ernstig moesten opnemen; dat het iets grootsch is, onpractisch te zijn, dat men zich niet *te* veel moet bekommeren om handel en wandel. De vogels bekommeren er zich immers ook niet om, waarom zouden de menschen het dan doen?

Het is heerlijk, wanneer hij zegt »zorgt niet voor den dag van morgen! Is het leven dan niet meer waard dan de spijzen? en het lichaam meer dan de kleeding?" Dit laatste had een Griek kunnen zeggen, zoozeer spreekt daaruit een Grieksche geest. Maar Christus alleen kan beide zeggen en daarmede voor ons de som des levens samenvatten.

Zijne moraal is geheel op medelijden gegrond, juist zooals moraal moet wezen. Indien hij verder niets gezegd had dan: »Haar zijn hare vele zonden vergeven, want zij heeft veel liefgehad," dan was het de moeite reeds waard geweest, voor zulk een woord te sterven.

Zijne rechtvaardigheid is volstrekt poëtische rechtvaardigheid, juist datgene wat rechtvaardigheid behoort te zijn. De bedelaar komt in den hemel omdat hij ongelukkig geweest is. Ik kan mij geen betere reden denken. De menschen, die één uur op den koelen avond in den wijnberg werken krijgen evenveel belooning als zij, die zich den geheelen dag in de brandende zon hebben afgetobd. Waarom ook niet? Verdient heeft waarschijnlijk niemand iets. Of waren het wellicht een ander soort menschen? Christus kon die stompe, levensdoode, werktuigelijke systeemen niet uitstaan, die de menschen als dingen en bij gevolg alles op dezelfde wijze behandelen. Wetten bestonden er voor hem niet, alleen uitzonderingen, alsof iedereen op

de wereld zijns gelijken niet nog eens had. Dat, wat de grondtoon in de romantische kunst is, was voor hem de eigenlijke basis van het natuurlijke leven. Eene andere zag hij niet, en toen men eene vrouw tot hem bracht, die op heeterdaad op overspel betrapt was, en hem vroeg wat er met haar geschieden moest, schreef hij met den vinger in den grond, juist alsof hij deze vraag niet hoorde, en toen zij opnieuw bleven aandringen keek hij ten slotte op en zeide:

»Wie onder u zonder zonde is, werpe den eersten steen op haar."

Het was de moeite waard voor zulk een woord te leven. Evenals alle dichternaturen, had hij de onwetenden lief. Hij wist dat in de ziel van een onwetende steeds plaats is voor eene groote gedachte. Maar de domme menschen kon hij niet uitstaan, vooral niet degenen die door opvoeding dom waren geworden: menschen die het hoofd vol gedachten hebben, waarvan zij er geen werkelijk begrijpen — een

type zooals het in den modernen tijd voornamelijk ontwikkeld is en dat Christus verklaart, als hij iemand beschrijft, die den sleutel tot het weten heeft, maar hem niet gebruiken kan en anderen het gebruik daarvan niet wil veroorloven, al heeft de sleutel ook ten doel, de poort tot het Godsrijk te ontsluiten.

Zijn voornaamste strijd was echter tegen de philisters gericht. Deze strijd heeft ieder kind van het licht te voeren. Het philisterdom was het kenmerk der eeuw en van den staat waarin hij leefde. In hun loome ontoegankelijkheid, hun nietige eerbaarheid, hun vervelende orthodoxie, hun aanbidding der afgoden van den dag, hun volkomen beschroomdheid voor de grof materialistische levenskwesties, hun belachelijke zelfverblinding en het air van gewicht dat zij zich gaven, waren de Joden in Jeruzalem ten tijde van Christus precies het pendant van de Britsche philisters van onze dagen: Christus spotte met de »bepleisterde graven" der eerbaarheid en heeft deze uitdrukking voor

alle tijden gestempeld. Hij behandelde het wereldlijke succes als iets onverdeeld verachtelijks. Hij zag niets schoons daarin. Hij beschouwde den rijkdom als een last voor de menschen. Hij wilde niets weten van een leven dat aan een of ander philosophisch of ethisch systeem wordt opgeofferd. Hij zette uiteen dat de vormen en gebruiken voor de menschen, maar niet de menschen voor de gebruiken en vormen bestaan. Hij hield de grondbeginselen van de Sabbatariërs voor iets nietigs. De koude philantropie, het praalvertoon der publieke weldadigheidsinstellingen, de lastige formaliteiten, die den middelstand zoo na aan 't harte liggen, worden door hem met fellen, onverbiddelijken spot gegeeseld. Wat zoo orthodoxie heet is voor ons alleen een gemakkelijk, geesteloos ja en amen zeggen; maar voor hen was het, en in hun hand werd het een vreeselijk verlammende tyrannie. Christus bracht daarin verandering; hij bewees dat het eenig en alleen op den geest aankomt. Het was voor hem een groot genot,

hun duidelijk te maken, dat zij wel is waar voortdurend de wet en de profeten lazen, maar in werkelijkheid niet het geringste vermoeden hadden wat beide beteekenden. In tegenstelling met hen, die op elken nieuwen dag eene belasting hieven van streng voorgeschreven eenvormige plichten, evengoed als zij het op kruisemunt en dille deden, predikte hij, hoe het boven alles van gewicht is, onverdeeld bij het oogenblik te leven. Die hij van hunne zonden verloste, die werden verlost ter wille van het schoone dat voor hen nog in het leven was weggelegd. Toen Maria Magdalena Christus zag, brak zij de kostbare albasten vaas, die een van haar zeven minnaars haar geschonken had, in stukken en goot de welriekende zalf over zijne vermoeide, stoffige voeten uit; ter wille van dit ééne oogenblik zit zij voor altijd met Ruth en Beatrice onder de guirlanden van sneeuwwitte rozen in het paradijs.

Alles, wat Christus op zacht vermanenden toon tegen ons zegt, is, dat ieder oogenblik

schoon, dat de ziel steeds gereed moet zijn om den bruidegom te ontvangen en altijd op de stem van den geliefde moest wachten.

Het philisterdom is eenvoudig dat gedeelte van de menschelijke inborst, dat niet door de phantasie verlicht wordt. Christus beschouwt alle liefderijke invloeden des levens als lichtschakeeringen: de phantasie zelf is het wereldlicht, de wereld is door dat licht geschapen en zij kan het toch niet grijpen. Daarom is de phantasie slechts eene openbaring der liefde, en de liefde en het vermogen om lief te hebben onderscheiden het eene schepsel van het andere.

Maar het meest romantische in de beteekenis van het meest zichzelf zijn is hij, wanneer hij met de zondaars te doen heeft. Van de vroegste tijden af heeft de wereld de heiligen lief gehad, als staande op de naaste trede tot de volmaking Gods. Christus schijnt door kracht van een goddelijk instinkt den zondaar steeds te hebben liefgehad, als zijnde het dichtst bij

de menschelijke volmaking. Zijn voornaamste doel was niet, de menschen te verbeteren, evenmin als het zijn voornaamste doel was, het lijden te verzachten. Het was er hem niet om te doen een interessanten dief in een vervelend fatsoenlijk mensch te veranderen. Hij zou geen hoog denkbeeld gehad hebben van eene maatschappij tot ondersteuning van ontslagen gevangenen en dergelijke moderne inrichtingen. De bekeering van een tollenaar tot een Pharizeeër zou hem zeker geen heldendaad zijn toegeschenen, maar hij beschouwde de zonde en het lijden op eene wijze die de wereld niet begreep, als iets op zich zelf schoons en heiligs, als een trap van volmaking.

Dit klinkt zeer gevaarlijk en dat is het ook. Alle grootsche gedachten zijn gevaarlijk. Men mag niet toelaten dat er eenigen twijfel ontstaat of dit het geloof van Christus was. De zondaar moet natuurlijk berouw hebben. Maar waarom? Eenvoudig alleen omdat hij anders niet in staat zou zijn in te zien wat hij gedaan

heeft. Het oogenblik van berouw is het oogenblik van de wijding. Ja, nog meer: is het middel waardoor men zijn verleden verandert. De Grieken achtten dat onmogelijk. In hunne spreuken en aphorismes zeggen ze meermalen: »De goden zelfs kunnen dat verleden niet veranderen." Christus bewees dat de gemeenste zondaar daartoe in staat was; dat het het eenige was, wat hij kon doen. Wanneer men het Christus gevraagd had dan zou hij gezegd hebben: ik ben er geheel zeker van, dat de verloren zoon, nadat hij zijn geld met slechte vrouwen verbrast, en daarna de zwijnen gehoed, honger geleden en hun draf begeerd heeft, op 't oogenblik, dat hij op de knieën viel en weende, dat alles tot schoone, heilige oogenblikken van zijn leven maakte.

Het kost de meeste menschen moeite om deze gedachten te begrijpen; misschien moest men in de gevangenis geweest zijn, om ze te omvatten. Dan is het de moeite waard in de gevangenis te zitten.

Christus gedaante heeft iets zoo eenigs. Zeker, juist zooals de schemering voorafgegaan wordt door bedriegelijke lichtschijnsels, zooals de zon eensklaps op winterdagen zoo helder schijnt dat de voorzichtige crocus zich verleiden laat, zijn goud voor den tijd te verspillen, en een dwaze vogel zijn vrouwtje toeroept, het nest op de kale takken te bouwen: zoo waren er reeds Christenen vóór Christus. Daar moesten wij dankbaar voor zijn, maar helaas zijn er na dien tijd geen meer geweest, met één uitzondering: Frans van Assisi. Maar dien had God bij zijne geboorte de ziel eens dichters geschonken, gelijk hij zelf, toen hij nog zeer jong was, in mystieke echtverbintenis de armoede tot zijne bruid verkozen had; en met de ziel van een dichter en het lichaam van een bedelaar vond hij zonder moeite den weg ter volmaking. Hij begreep Christus en werd daardoor aan hem gelijk. Wij willen niet door Liber Conformitatum onderricht zijn, dat het leven van den heiligen Frans de ware navolging van Christus was —

een gedicht in vergelijking waarmede het boek van dien naam enkel proza is. Inderdaad, dat is in de laatste instantie de bekoorlijkheid, die van Christus uitgaat: het gelijkt volkomen op een kunstwerk. Hij leert ons werkelijk in 't geheel niets, maar wij worden iets, doordat wij zijn gezelschap deelachtig worden, en iedereen is er toe gepredestineerd om met hem om te gaan. Eenmaal op zijn minst in het leven, wandelt ieder onzer met Christus naar Emmaus....

Wat het andere thema betreft: »Kunstenaarsleven en Levenskunst," zal men het zonder twijfel zonderling vinden, dat ik het voor mij kies. De menschen wijzen op de gevangenis te Reading en zeggen: »Daarheen leidt het kunstenaarsleven den mensch." Het zou iemand nog op ergere plaatsen kunnen brengen. De materieele menschen, voor wie het leven een arglistige speculatie is, die van een zorgvuldige berekening der middelen en wegen, die daartoe benoodigd zijn, afhangt, weten altijd, waarheen zij gaan, en gaan ook daarheen. Zij stel-

len zich zelf het ideale levensdoel, dienaars der kerk te worden en onverschillig op welke posten zij ook geplaatst worden, het gelukt hun ook. Meer niet. Een man die tracht iets te worden, waarvoor hij niet geschikt is: een lid van het parlement, een succesvol groentehandelaar een uitstekend advocaat, rechter of iets even vervelends, ziet al zijn streven met succes bekroond. Dat is zijn straf. Wie een masker wil hebben, moet het ook dragen. Maar met de drijvende krachten des levens en degenen die deze krachten belichamen is het anders gesteld. Menschen die alleen op de ontplooiing van hun eigen ik uit zijn, weten nooit, waarheen hun weg hen leidt. Zij kunnen het niet weten. In ééne beteekenis des woords is het natuurlijk noodig; zich zelf te kennen, zooals het Grieksche orakel het verlangde; dat is de eerste schrede tot alle weten, maar de erkenning dat de ziel van den mensch ondoorgrondelijk is, is het eindbesluit der wijsheid. Wij zelf zijn het slotgeheim. Wanneer men de zon op de

weegschaal legt, den loop der maan meet en de pleiaden ster voor ster op de kaart volgt, dan blijft er nog een ding over: wij zelf. Wie kan de baan van zijn eigen ziel berekenen? Toen de zoon uitging om de ezellinnen zijns vaders te zoeken, wist hij niet, dat een man Gods met het kroningsoliesel hem opwachtte en dat zijne ziel reeds de ziel van een koning was. Ik hoop, zoo lang in 't leven te blijven en zulke werken voort te brengen, dat ik aan het eind mijner dagen kan zeggen: „Nu, ziet ge het nu, waarheen het kunstenaarsleven een mensch leidt!"

Tot de volmaakste levens, die ik, zoover mijne ervaring rijkt, ontmoet heb, behoort het leven van Verlaine en dat van vorst Kropotkin: beiden mannen die jaren lang in de gevangenis gezeten hebben; Verlaine, de eenige christelijke dichter sedert Dante, de andere een man met de ziel van dien schoonen, blanken Christus, die uit Rusland schijnt voort te komen. Gedurende de laatste zeven of acht maanden heb

ik, niettegenstaande een reeks groote onaangenaamheden, die zonder ophouden mij door de buitenwereld werden toegebracht, innige voeling gehouden met een nieuwen geest, die in deze gevangenis menschen en dingen bezielt en mij van meer nut is geweest, dan ik in woorden kan weergeven. Terwijl ik, gedurende het eerste jaar van mijn gevangenisschap, voor zoover ik mij herinneren kan, niets anders gedaan heb dan in machtelooze wanhoop de handen te wringen en uit te roepen: »Welk een einde, welk een vreeselijk einde!" beproef ik thans tot mij zelf te zeggen, en zeg het ook meermalen, wanneer ik mij zelf niet pijnig, eerlijk en oprecht: »Welk een begin, welk een heerlijk begin." Dat mag het in waarheid worden, en wanneer het zoover komt, dan heb ik veel te danken aan deze nieuwe persoonlijkheid, die hier het leven van allen veranderd heeft. De dingen op zichzelf zijn van weinig beteekenis — laat ons althans de philosofie eenmaal voor iets danken dat zij ons geleerd heeft — ik bedoel

niet de voorschriften, want die zijn volgens ijzeren regels bepaald, maar den geest die in hen werkt. Ge kunt dat beoordeelen, wanneer ik u verzeker: indien ik in het laatst van Mei op vrije voeten was gesteld, zooals ik immers hoopte, dan zou ik deze plaats met afschuw hebben verlaten, en met zulk een bitteren haat tegen alle beambten, dat mijn leven er door vergiftigd geweest zou zijn. Ik moest nog een jaar gevangenisstraf doormaken, maar voor ons had de menschelijkheid haar intrek genomen binnen deze muren; wanneer ik nu vrij kom, zal ik mij steeds de groote vriendelijkheid herinneren die ik bijna van allen heb ondervonden en op den dag van mijne invrijheidstelling zal ik velen bedanken en hun verzoeken, om mij niet te vergeten.

De inrichting der gevangenissen zijn door en door verkeerd. Ik gaf er alles om, wanneer ik later daarin verandering kon brengen, en ben ook van plan, het te probeeren. Maar niets in de wereld is zoo verkeerd dan de geest der

menschlievendheid, die niet de geest der liefde is, de geest van Christus, dien men niet in de kerken aantreft, het niet, al is het ook niet in het rechte, spoor kan brengen, het althans zonder al te groote verbittering, dragelijk kan maken.

Ik weet verder dat mij daar buiten veel wacht, wat verrukkelijk is: te beginnen met wat de heilige Frans van Assise »mijn broeder de wind," en »mijne zuster het water," noemt — beide een zaligheid —, tot aan de spiegelruiten der winkels en den zonsondergang in groote steden. Wanneer ik een lijst wilde maken van wat nog in mij besloten is, dan zou ik niet weten waar te eindigen: want waarlijk God heeft de wereld evengoed voor mij als voor ieder ander geschapen. Misschien verlaat ik zelfs deze plaats in 't bezit van iets wat ik te voren niet kende. Ik behoef niet te zeggen dat voor mij een vorm van moraal even onbeduidend en smakeloos is als theologische hervormingen. Maar terwijl het een bewijs zou zijn van onwetenschappe-

lijke huichelarij, wanneer men plannen wilde smeden om zich te verbeteren, is dit het voorrecht van degenen, die geleden hebben, hun gemoed verdiept te hebben. Dit is, geloof ik, bij mij het geval: Wanneer één mijner vrienden na mijne invrijheidstelling een feest gaf en mij daarop niet noodigde, dan zou mij daar niets aan gelegen zijn. Ik kan met mij zelf volmaakt gelukkig zijn. Wie zou met vrijheid, bloemen, boeken en de maan, niet volmaakt gelukkig zijn? Bovendien passen feesten mij niet meer. Ik heb er te veel gegeven om er nog iets prikkelends in te vinden. Dit gedeelte van mijn leven is voor mij voorbij — zeer tot mijn geluk, zou ik willen zeggen. Maar wanneer een mijner vrienden na mijne invrijheidstelling verdriet had en mij niet wilde toestaan dit met hem te deelen, dan zou dat mij pijnlijk aandoen. Wanneer hij de deur van het huis der rouwe voor mij sloot, zou ik herhaaldelijk terugkomen en smeeken om binnengelaten te worden, opdat ik deel kon nemen aan datgene, waartoe ik gerech-

tigd was. Wanneer hij mij onwaardig achtte, ongeschikt om met hem te weenen, dan zou ik dat als de vreeselijkste vernedering beschouwen, als de wreedste wijze waarop men mij een beleediging zou kunnen toevoegen. Maar dat was immers in 't geheel niet mogelijk. Ik heb het recht, de smart te deelen; wie de liefelijkheid der wereld kan aanschouwen, hare smart deelen en iets van het wonderbare, dat in beide gelegen is gevoelen kan, die staat in onmiddellijke betrekking met het goddelijke en is Gods geheim zoo nabij gekomen, als iemand het ooit vermag.

Misschien dringt ook in mijne kunst, niet minder dan in mijn leven, een nog diepere nood binnen, een nood van grooter eenheid der hartstochten en sterker onmiddellijkheid. Intensiviteit, niet extensiviteit is het ware doel der moderne kunst. Wij hebben in de kunst niet meer met het type te maken, maar met de uitzondering. Ik kan mijn lijden niet in een vorm brengen, waarin het mij verschenen is. De kunst begint eerst daar, waar de nabootsing

eindigt. Maar een iets moet er, onverschillig op welke wijze, in mijn werk komen, een vollere herinneringsklank of ook woorden van rijker melodie, zonderlinger kleurschakeeringen, eenvoudig architectonisch samenstellen — in ieder geval esthetische waarde.

Toen Marsyas — uit zijn vel werd getrokken, — dalla vagina delle membra sue, om een van Dantes vreeselijkste, tacitische beelden te gebruiken —, toen was het met zijn lied ten einde, zeiden de Grieken. Apollo was overwinnaar gebleven. De herdersfluit had moeten onderdoen voor de lier. Maar misschien verkeerden de Grieken in eene dwaling. Ik hoor in de moderne kunst dikwijls Marsyas roepen: bitter bij Bandelaire, zacht en klagend bij Lamartine, geheimzinnig bij Verlaine. In de teruggehouden accoorden der muziek van Chopin, in het misnoegen, dat de steeds terugkeerende vrouwengezichten bij Burne-Jones bevolkt. Zelfs Mathew Arnold, wiens gedicht »Callcicles," van den »triomf der zachte indrukwekkende lier,"

en de »beroemde eindelijke zegepraal," in zulke heldere tonen van lyrische schoonheid vertelt — zelfs hij heeft in de angstvolle oudertoon zijner verzen, waar twijfel en pijn uit klinken, een goed deel daarvan. Noch Goethe noch Wordsworth konden dat verhinderen, ofschoon hij zich om de beurt bij beiden aansloot. En wanneer hij beproeft Thyrsis te beklagen, of van de Zigeuner studenten te zingen, moet hij naar de herdersfluit grijpen, om deze wijzen weer te geven. Of nu de phrygische boschgod verstomd is of niet; ik kan het niet. Beschrijven is voor mij eene noodzakelijkheid, evenals bladeren en bloesems het voor de zwarte takken der boomen zijn, die boven de muren der gevangenis uitsteken en rusteloos in den wind heen en weer slingeren. Tusschen mijne kunst en de wereld gaapt nu een wijde kloof, maar niet tusschen de kunst en mij. Ik hoop het althans niet. Ieder onzer is een ander lot bescheiden: Vrijheid, vreugde, genot, welbehagen. Mij zijn openlijke schande, langdurige gevangenisschap, armoede,

bankroet, onteering ten deel gevallen, maar ik ben het niet waard — nog niet waard althans.

Ik herinner mij, dat ik gezegd heb, dat ik meende, een werkelijke tragedie te kunnen dragen, wanneer zij tot mij kwam in een purperen mantel en met het masker van een edele smart; het vreeselijke, van het moderne is er tegen, dat de tragedie zich met het gewaad van de comedie bekleedt, waardoor de groote werkelijkheid alledaagsch of grotesk of stijlloos schijnt. Op het werkelijke leven is het vermoedelijk altijd toepasselijk geweest, men heeft beweerd, dat alle martelaars den toeschouwers gemeen voorkwamen. De negentiende eeuw maakt geen uitzondering op dien regel; aan mijne tragedie is alles leelijk, gemeen, terugstootend en stijlloos geweest. Onze kleeding alleen doet ons reeds grotesk schijnen. Wij zijn de hansworsten van het leed. Wij zijn clowns met gebroken harten; het is onze eigenaardige bestemming, op de lachspieren in te werken.

Den 13den November 1895 heeft men mij van

Londen hierheen gebracht. Van twee uur tot half drie moest ik toen in de gevangeniskleeren en met de handboeien aan op het middelste perron van het station Clapham Junction staan, blootgesteld aan de blikken van het publiek. Men had mij uit de ziekenafdeeling weggehaald, zonder dat ik daarop voorbereid was geweest. Onder al de lage misdadigers beschouwde men mij als de laagste; de menschen lachten, toen ze mij zagen. Met iederen nieuwen trein die aankwam, nam het getal toeschouwers toe. Hun spotlust kende geen grenzen. Dit was natuurlijk het geval, vóór dat zij wisten wie ik was, want zoodra zij het vernomen hadden, lachten zij nog meer. Ik stond daar een half uur lang in den droeven Novemberregen, omringd door de joelende menigte. Nog een jaar nadat ik dat had doorgemaakt, heb ik iederen dag op hetzelfde uur even lang geweend. Dat is niet zoo tragisch als het u waarschijnlijk toeschijnt. Voor degenen, die in de gevangenis zitten, zijn tranen een deel van hun dagelijksche bezigheid. Een

dag in de gevangenis, waarop men niet weent, is een dag waarop ons gemoed verhard, geen dag waarop ons hart gelukkig is. Daarom beklaag ik allengs de menschen, die lachten meer dan mij zelf. Toen zij mij zagen, stond ik niet op mijn voetstuk, maar aan den schandpaal. Wezens die geheel zonder phantasie zijn, bekommeren zich echter alleen om menschen, die op een voetstuk staan. Een voetstuk kan iets zeer onwerkelijks zijn; de schandpaal is een vreeselijke werkelijkheid. Zij hadden ook de smart beter moeten verklaren. Ik heb reeds gezegd: achter de smart is steeds smart verborgen. Het was echter nog juister wanneer ik zei: achter de smart is steeds eene ziel verborgen. En eene ziel in hare ellende te bespotten, is iets afgrijselijks. Wie dat doet, diens leven is onschoon. In de merkwaardig eenvoudige huishouding der wereld, verkrijgt men alleen wat men gegeven heeft, kan men degenen, die niet genoeg phantasie hebben, om maar den buitenkant der dingen te doorzien en medelijden te

gevoelen, een ander medelijden betoonen als dat der verachting?

Ik schrijf dit verhaal omtrent mijne overbrenging naar deze gevangenis alleen neder, opdat het duidelijk zou worden, hoe zwaar het mij viel, om mijne straf om te zetten in iets anders dan verbittering en wanhoop. Ik moet het zonder twijfel doen, en af en toe heb ik oogenblikken van berusting en onderwerping. De geheele lente mag zich in de afzonderlijke knoppen verbergen, en het nest van den leeuwerik in de voren van den akker kan alle zaligheid omvatten, die menige rozerooden morgenstond voorafgaat. Zoo is misschien ook alle schoonheid, die voor mij in het leven nog is weggelegd, in één oogenblik van overgave, van vernedering en verootmoediging bevat. Hoe het ook zij, ik kan alleen de sporen mijner eigen ontwikkeling volgen, en daardoor, dat ik alles voor lief nam, wat mij wedervaren is, tonen dat ik het waardig ben. De menigte was gewoon, mij te verwijten, dat ik te individueel was. Ik

moet echter nog veel grooter individualist zijn dan ik ooit geweest ben. Ik moet nog veel meer uit mij zelf halen, dan ik ooit gedaan heb, en minder van de wereld eischen. In den grond was mijn verderf niet het gevolg van een te groot, maar van een te klein individualisme. De eenige schandelijke, onvergeefelijke en voor altijd verachtelijke stap in mijn leven bestond daarin dat ik mij veroorloofde de maatschappij hulp en steun te vragen. Van uit een individualistisch standpunt zou het erg genoeg geweest zijn, bij haar toevlucht te zoeken; maar welke verontschuldiging kan ik ooit ten mijnen gunste inbrengen? Zoodra ik eenmaal de krachten der maatschappij in gang gebracht had, keerde zij zich natuurlijk tegen mij en zeide: »Ge hebt den geheelen tijd, in spijt van mijne wetten geleefd, en roept nu deze wetten om bescherming aan? Men zal deze wetten in hun geheel en in volle mate laten gevoelen. Ge zult de gevolgen daarvan moeten dragen." De slotsom is dat ik in de gevangenis zit, en ik heb

in den loop van mijne drie processen de ironie en den smaad van mijn toestand bitter leeren gevoelen.

Zeker is nooit een mensch zoo schandelijk en door middel van zulke schandelijke werktuigen in den afgrond gestort als ik. Op een plaats in »Dorian Gray" leest men. »Men kan in de keuze zijner vijanden niet voorzichtig genoeg zijn." Ik kon niet droomen dat ik door Poria's zelf een Poria zou worden. Daarom verachtte ik mij zelf zoozeer.

Het philisterachtige in het leven bestaat niet in het onvermogen, om de kunst te begrijpen. Aantrekkelijke menschen, zooals b.v. visschers, herders, ploegers, landbouwers en dergelijken weten niets van de Kunst en zijn toch het zout der aarde. Dat is de ware philister, die den onbeholpen, moeielijke, blinde, werktuigelijke krachten der maatschappij bijstand verleent en ze ondersteunt, zonder de dynamotische kracht, wanneer zij zijn weg kruist, in één mensch of in eene beweging te erkennen. Men heeft het

mij ontzettend kwalijk genomen, dat ik de elementen, die schadelijk zijn voor het leven, aan mijn tafel noodigde en genoegen vond in hun gezelschap. Niettemin, aan den anderen kant, van uit het standpunt, waaruit ik hen als kunstenaar in 't leven leerde kennen, waren zij heerlijk opwekkende prikkelende middelen. Het was alsof men met panters smulde. Het gevaar was de halve bekoring. Ik beschouwde mij zelf als de slangenbezweerder, wanneer hij de Kobra lokt, opdat zij zich van het bonte kleed of de teengevlochten mand opricht en haar op zijn bevel haar staart uitbreiden en in de lucht ontvouwen laat, evenals een plant, die rustig in den stroom drijft. Zij waren in mijne oogen de schitterendste van alle vergulde slangen en hun gift was een deel van hunne volmaaktheid. Ik schaam er mij geenszins over, ze gekend te hebben. Zij waren hoogst interessant. Waar ik mij echter over schaam, dat was over de afschuwelijk philisterachtige dampkring, waarin ik gesleept werd. Mijn plaats als kunste-

naar aan de zijde van Ariel. Intusschen aanvaardde ik den strijd met Calikan. In plaats van prachtig kleurige, muzikale werken te schrijven, zooals »Salome," de Florentijnsche Tragedie, en »La Sainte Courtisatne", zag ik mij gedwongen, lange juridische brieven te schrijven en was genoodzaakt, mij te stellen, juist onder bescherming van die dingen, waartegen ik altjd geprotesteerd had — en — waren prachtig in hun lagen strijd tegen het leven. Dumas âiné Cellini, Gaya, Edgar Allan Poe, Baudelaire zouden precies hetzelfde gedaan hebben....

Een goed vriend van mij, die mij al tien jaar lang trouw gebleven is, bezocht mij onlangs en zei mij, dat hij van alles wat tegen mij werd ingebracht, geen enkel woord geloofde; hij gaf mij te verstaan, dat hij overtuigd was van mijn onschuld en mij beschouwde als het slachtoffer van een afschuwelijk komplot. Ik barstte in tranen uit, toen hij zoo tot mij sprak en zeide hem, dat wel is waar veel punten van de beschuldiging die mij waren ten laste ge-

legd, volkomen onwaar waren, en mij met ergerlijke boosaardigheid werden aangewreven, dat echter mijn leven wel peralis genot en excentrieke neigingen geweest was; wanneer hij zich met dit feit niet verzoenen en het zich duidelijk voor oogen stellen kon, dan kon ik onmogelijk langer zijn vriend blijven of ooit weder in zijn kring vertoeven. Het was een vreeselijke slag voor hem, niettemin zijn wij nog bevriend en ik heb mij niet onder valsche voorspiegelingen bij hem opgedrongen. De waarheid te spreken, is iets pijnlijks, maar leugens te moeten zeggen, is nog veel erger.

Het was gedurende mijn laatste proces; ik zat op de zondaarsbank en luisterde naar de verpletterende beschuldiging van Lockwood; zij klonk als eene plaats uit Tacitus, een vers uit Dante, een van Savonarola' boetpredikaties tegen de Roomsche pausen. Ik walgde van hetgeen ik hoorde. Eensklaps kwam het bij mij op: Hoe grootsch zou het zijn, als ik dat alles tegen mij zelf uitbracht. Het werd mij eens-

klaps duidelijk: *wat* er van een mensch gezegd wordt is niets, het komt er maar op aan, *wie* het zegt. Het verhevenste oogenblik voor een mensch — ik koester dienaangaande niet den minsten twijfel — is dat, wanneer hij in het stof neerknielt, zich zelf op de borst slaat en al de zonden van zijn leven bekent....

Gevoelskrachten zijn, gelijk men op een plaats in de »Intentions" lezen kan, in hun uitgestrektheid en daar even beperkt als de krachten van physische energie. De kleine beker, die een zekere hoeveelheid bevatten moet, kan zooveel opnemen en niet meer, al zijn ook alle purpervaten van Bourgondië tot aan den rand met wijn gevuld en al staan de wijnpersers tot aan de knieën in den wijnoogst van de steenachtige wijnbergen in Spanje. Geen dwaling is meer algemeen, dan de meening, dat de menschen, die groote tragedies veroorzaken, of bewerken, de gevoelens, overeenkomstig met de tragische stemming deelen; geen dwaling is noodlottiger, dan dat van hen te verwachten.

De martelaar in zijn »vlammenkleed", ziet wellicht het aangezicht Gods, maar voor dengene die den brandstapel gereed maakt of de takkenbossen uiteenspreidt, zoodat de wind er doorheen kan blazen, beteekent het geheele tooneel niets meer dan voor den slager het slachten van een os of voor den houthakker het vellen van een boom of voor iemand die het gras met de zeis maait, het afsnijden van een bloem. Groote hartstochten zijn voor groote zielen en de groote gebeurtenissen kunnen alleen begrepen worden door hen, die op dezelfde hoogte staan als hij.

Van een kunstenaars-gezichtpunt uit, ken ik in de gezamenlijke dramatische literatuur niets onvergelijkelijkers, in fijnheid van beschouwing opwekkenders dan de wijze waarop Shakespeare Rozenkranz en Güldenstern teekent. Zij zijn de academievrienden van Hamlet; zij zijn kameraden geweest; zij brengen herinneringen aan blijde dagen mede. Op 't oogenblik dat zij Hamlet ontmoeten bezwijkt hij onder de zwaarte

van den last, die voor een mensch van zijn inborst ondragelijk is geworden. De doode is gewapend uit zijn graf verrezen, opdat men hem een zending zou kunnen opdragen, die te groot en tegelijk te min voor hem is. Hij is een droomer en moet handelen. Hij heeft den aanleg van een dichter en men verlangt van hem dat hij worstelen zal met de gewone verbinding van oorzaak en gevolg, met het leven in zijn practische gedaante waarvan hij niets weet, niets met het leven in zijn idealen toestand, waarvan hij veel weet. Hij heeft geen flauw begrip van wat hij doen zal, en zijn waanzin bestaat daarin dat hij waanzin huichelt. Bruton bekleedt zich met zwaarmoedigheid als om met een mantel aan het zwaard zijner bedoelingen, den dolk van zijn willen te verbergen, maar Hamlet gebruikt de razernij alleen als een masker voor zijne zwakheid. In grimassen en spotternijen ziet hij een gelegenheid tot uitstel. Hij speelt voortdurend met de daad, zooals een kunstenaar met eene theorie

speelt. Hij maakt zichzelf tot spion van zijn eigenaardige handelingen en luistert naar zijn eigen woorden, ofschoon hij weet, het zijn slechts »woorden, woorden, woorden". In plaats van een poging te wagen, om de held van zijn eigen geschiedenis te worden, poogt hij de toeschouwer van zijn eigen tragedie te zijn. Hij gelooft aan niets, zich zelf medegerekend, en toch is zijn twijfelen hem tot niets nut, daar het niet uit sceptisisme maar uit een weifelenden wil voortkomt.

Van dat alles begrijpen Güldenstern en Rozenkranz niets. Zij buigen en giechelen en lachen en wat de een zegt, herhaalt de ander met een onaangename cadans. Als Hamlet ten slotte met behulp van het spel en de marionetten in hun goochelarij den koning in de »Strikken van zijn geweten" vangt en het monster in zijn angst van den troon jaagt, zien Güldenstern en Rozenkranz in zijn handelwijze hoogstens een tamelijk pijnlijke schending der hofetiquette. Zoo ver is het hun slechts gegeven »het schouw-

spel des levens" met hun eigen gevoelen waar te nemen. Zij zijn het geheim daarvan op het spoor en weten er niets van, en het zal ook geen doel hebben, hen in te wijden. Zij zijn de kleine bekers die zooveel inhouden en niet meer. Tegen het einde wordt te kennen gegeven dat zij door een schelmstuk in den val liepen en een gewelddadigen, plotselingen dood vonden of althans zullen vinden. Maar zulk een tragisch einde, al kruidt Hamlets humor het ook eenigermate met tooneelachtige verrassing en rechtvaardigheid, komt zwakkelingen van hun slag werkelijk niet toe. Zij sterven nooit als Horatio, die om Hamlet en zijne zaak aan diegenen die onbevredigd zijn te verklaren:

»absents himself from felecity awhile and in this harsh world dwraws his breath in pain."

Horatio sterft, al is het dan ook niet ten aanschouwe der toehoorders en laat geen broeder na. Maar Güldenstern en Rozenkranz zijn onsterfelijk zooals Angelo en Tartuff en moesten met hem op één lijn gesteld worden. Zij zijn

eene bijdrage van het moderne leven tot het antieke vriendschapsidee. Wie in 't vervolg een nieuw boek »De amicitia" schrijft, moet hun wis aanwijzen en ze in cicerioniaansch proza prijzen. Zij zijn blijvende typen voor alle tijden. Hen berispen, zou zijn, een gemis toonen aan juiste waardeering. Zij begrijpen eenvoudig niet wat boven hun horizont gaat. Dat is de geheele zaak. Zielegrootheid is niet aanstekelijk. Verheven gedachten en verheven gevoelens staan juist altijd alleen.

Als alles goed gaat, kom ik in het einde van Mei vrij, en ik hoop dan met Robbie en More.... dadelijk naar eene kleine plaats aan zee in 't buitenland te gaan.

De zee, zegt Euripides in zijn Iphigenie, spoelt de vlekken en wonden der wereld weg.

Ik hoop minstens eene maand met mijne vrienden door te brengen en in hun gezonden, aangenamen omgang, vrede en evenwicht, een

minder benauwd hart en een zachtere gemoedstemming te krijgen. Ik heb een eigenaardig verlangen naar de groote, eenvoudige oorspronkelijke dingen, als de zee, die, evengoed als de aarde, eene moeder voor mij is. Ik verbeeld mij, dat wij allen de natuur te veel zien en te weinig met haar leven; ik ontdek veel gezond verstand in de houding der Grieken tegenover de natuur. Zij spraken nooit over zonsondergang, verdiepten zich nooit in de vraag, of de schaduwen op het gras nu werkelijk violet zijn of niet. Maar zij zagen in, dat de zee voor de zwemmers en het zand voor de voeten der hardloopers bestond. Zij hielden van de boomen, ter wille van de schaduw, die zij afwerpen, en van het bosch, ter wille van de stilte, die daarin op den middag heerscht. De arbeider in den wijnberg versierde zijn haar met klimop, om de zonnestralen af te wenden, wanneer hij zich over de jonge scheuten heenboog en over de kunstenaars en de athleten — de beide typen, die Hellas ons ge-

schonken heeft — vlochten zij de bladeren van den bitteren laurier en de wilde pieterselie, die anders den menschen tot niets nut waren, tot een krans.

Wij noemen onze eeuw de utiliteitseeuw en weten geen enkel ding te benutten. Wij hebben vergeten dat water schoon wasschen, dat vuur louteren kan en dat de aarde onze eeuwige moeder is. Daarom is onze kunst van de maan en speelt met schaduwen, terwijl de Grieksche kunst van de zon is en zich onmiddellijk met de dingen zelf bezig houdt. Ik ben overtuigd, dat de elementen een louterende kracht hebben en ik wil tot hen terugkeeren en in hun gezelschap leven. Zeker, voor iemand die zoo modern is als ik, zoo zeer, »enfant de mon siècle," zal het altijd een genot zijn, de wereld slechts te bekijken. Ik tril van vreugde, wanneer ik er aan denk, dat op den dag dat ik de gevangenis verlaten zal, de gouden regen en de seringen in de tuinen zullen bloeien en dat ik zien zal, hoe de wind het afhangende goud van den

eene zonder rust of duur heen en weder zal bewegen en de flets-paarse pluimen van de andere zullen suizen, zoodat de geheele lucht voor mij eene Oostersche heerlijkheid zal ademen. Linaeus zonk op de knieën en weende van vreugde, toen hij voor 't eerst de lange heide van een Engelsch hoogland zag, die door de bloemen van den brem geel getint was en ik, voor wien bloemen een deel van mijn verlangen uitmaken, ik weet dat er tranen van mij in de bladeren van een roos zullen vallen. Van mijne jeugd af was het zoo met mij gesteld. Er bestaat geen kleur, die in de kelk van een bloem of in de ronding van een spier verborgen ligt, waarop ik, uit kracht van een zachte sympathie met de ziel van alle schepselen niet inging. Evenals Gautier ben ik altijd een dergenen geweest »pour qui le monde visible existe". Intusschen weet ik nu, dat achter al deze schoonheid, hoe overtuigend zij ook moge wezen, een geest verborgen is, waarvan de bonte gestalten en modellen slechts visioenen

zijn en met dezen geest wensch ik mij in verbinding te stellen. Ik ben de duidelijk waartenemen uitdrukking der menschen en dingen moede geworden. Het mystieke in de kunst, het mystieke in het leven, het mystieke in de natuur — dat is datgene waarnaar ik zoek en in de groote muzieksymphonieën, de gewijde smart en de diepte der zee zal ik het wellicht vinden. Ja, het is onvoorwaardelijk noodig, dat ik het ergens vind.

Alle processen bedreigen het leven, juist zooals alle vonnissen doodvonnissen zijn. Ik ben driemaal voor de rechtbank geweest. Den eersten keer, om van de bank der beschuldigden in de gevangenis gebracht te worden, de tweede maal om als een gevangene in voorarrest naar het huis van bewaring terug te keeren, en den derden keer om voor twee jaren in de cel eener gevangenis opgesloten te worden. De maatschappij, zooals zij nu eenmaal ingericht is, zal geen plaats voor mij hebben, heeft mij niets aan te bieden; maar de natuur, die haar zachte

regen op rechtvaardigen en onrechtvaardigen doet vallen, zal rotsspleten in 't gebergte voor mij hebben, waar ik mij verbergen kan, en geheime dalen in wier stilte ik ongestoord mag weenen. Zij zal den nacht met sterren bekleeden, zoodat ik zonder struikelen in donker het land uit kan gaan, en den wind mijne voetstappen laten vermaaien, zoodat niemand mij vervolgen kan om mij nadeel te berokkenen. Zij zal mij in groote stroomen van zonden schoonwasschen en mij met bittere kruiden genezen.

VIER BRIEVEN VAN OSCAR WILDE.

---

6 Januari 1896.

Mijn lieve Robbie!

Denk eens na over hetgeen ik je kom voorstellen: Ik vermoed dat mijne vrouw, die in geldzaken zeer voornaam en hooghartig is, de 75 pond, die voor mijn aandeel betaald zijn, terugzenden zal; ik twijfel geenszins daaraan. Maar het aanbod moet van mij uitgaan en ik wil van haar niets als inkomen aannemen; ik kan aannemen, wat men mij uit liefde en hartelijkheid geeft, maar niet, wat men met tegenzin en onder bepaalde voorwaarden afstaat, dan geef ik nog liever mijne vrouw haar volle vrij-

heid, opdat zij hertrouwen kan. In ieder geval geloof ik, dat zij, al was zij vrij, mij zou veroorloven mijne kinderen van tijd tot tijd te zien en dat is immers juist hetgeen ik bereiken wil. Maar eerst moet ik haar hare vrijheid geven, en ik moet dat doen zooals het een man van eer past, met gebogen hoofd en door in alles te berusten.

Overleg de geheele zaak nog eens hoe zij nu door jou geworden is, door je onbezonnen handelwijze, en deel mij dan mede wat gij daarvan denkt en wat anderen gelooven. Je hebt natuurlijk slechts het beste gewild, maar je opvatting was verkeerd. Ik mag eerlijk en openhartig zeggen: langzamerhand geraak ik tot de overtuiging, dat alles wat er gebeurt tot ons bestwil is. Misschien is dat philosophie of de opvatting van een gebroken hart of godsdienst of de stompe onverschilligheid der wanhoop. Het komt er niet op aan, welken oorsprong het gevoel heeft: het is sterk ontwikkeld in mij. Mijne vrouw tegen haar zin aan mij

te ketenen, zou onbillijk zijn. Zij heeft gegronde aanspraak op hare vrijheid en het zou mij genoegen doen indien ik geen ondersteuning van haar kreeg. Door haar onderhouden te worden, zou smaad en schande zijn.

Overleg dit alles met More.... zeg hem dat hij je den brief laat lezen, dien ik hem geschreven heb, en vraag ook aan je broer om mij raad te geven. Hij heeft uitstekend verstand van zaken.

Nu over andere dingen.

Ik heb nog geen gelegenheid gehad, je te bedanken voor de boeken; zij waren mij zeer welkom. Het was een zware slag voor mij, dat men mij de tijdschriften verbood, maar de roman van Meredith heeft mij in verrukking gebracht. Welk een gezonde kunstenaarsnatuur. Hij heeft volkomen gelijk, wanneer hij gezonde opvattingen als hoofdzaak in een roman veroordeelt, want tot nu toe hebben alleen de abnormale principes in de literatuur en in het leven zich doen gelden. De brieven van Rosetti

zijn schrikkelijk doorzichtige vervalschingen van zijn broeder. Niettemin heb ik er met genoegen uit gezien dat de »Melmoth" van mijn oudoom en de »Sidonia" mijner moeder onder de boeken geweest zijn, die hem in zijn jeugd betooverd hebben. Wat de samenzwering betreft, die later tegen hem zou hebben bestaan, geloof ik, dat deze werkelijk bestaan heeft en dat de middelen daartoe uit de bank van Hake geleverd werden. De houding van een merel in Cheyne Walk schijnt hoogst verdacht, al zei Wiliam Rosetti ook: »Ik kan in het zingen van den merel volstrekt niets ongewoons ontdekken." Stevensons brieven zijn eveneens een ruwe ontgoocheling. Voor een romantisch schrijver kan er geen slechter milieu bestaan dan een romantisch — dat wordt mij daaruit duidelijk.

In Gowerstreet had Stevenson een nieuw boek à la »Drie Musketiers" kunnen schrijven. Op Samoa schreef hij brieven over de Duitschers aan de Times. Ik zie ook sporen van den vreeselijken strijd, dien het kost, een natuur-

lijk leven te willen leiden. Wie hout hakt tot zijn eigen voordeel of tot nut van anderen, die zou niet in staat zijn, den voortgang te beschrijven. Het natuurlijk leven is feitelijk van een onbewuste natuur. Stevenson vergroot alleen maar het gebied van het kunstmatige, doordat hij zich op den landbouw toelegt. Ik heb iets uit het onverkwikkelijke boek geleerd; wanneer ik mijn toekomstig leven zoek breng met Baudelaire in een koffiehuis te lezen, dan zal ik een natuurlijker leven leiden dan wanneer ik het werk van een haagwerker verricht of in het slijkerig moeras cacao plant — »En Route", wordt zeer overschat; het is zuiver journalistiek. Men hoort nooit een noot der muziek, die in het boek beschreven wordt. Het thema is verrukkelijk, maar de stijl zeer zeker waardeloos, afgezaagd en slap. Het Fransch is nog slechter dan bij Ohnet. Ohnet tracht afgezaagd te zijn en dat gelukt hem ook. Huysmans tracht het niet te zijn en is het toch .... Hardys roman is verblijdend en die van Harold Fre-

deric zeer interessant.... Later, ben ik van plan, daar in de bibliotheek van de gevangenis zoo goed als geen romans zijn, die mijne arme medegevangenen zouden kunnen lezen, aan de bibliotheek ongeveer een dozijn goede romans cadeau te doen: Stevenson (niets voorhanden behalve »The black arrow") eenige van Thackeray (niets voorhanden), van Jane Austen (niets voorhanden) en een paar goede boeken van de soort van Dumas Aîné b.v., van Stanley Weyman en moderne jonge lieden. Je sprak van een protégé van Henley? Ook een uit Anthony Hopes kring zou in aanmerking komen. Na Paschen kun je een lijst van ongeveer veertien stuks opmaken, en er voor zorgen, dat dit mij toegezonden wordt. Den enkelen, die met Goncourts dagboek niet veel ophebben, zouden ze wel bevallen. Vergeet niet, dat ik ze zelf wil betalen. Met afschuw denk ik er aan, de wereld in te gaan, zonder een enkel boek het mijne te kunnen noemen. Of eenige mijner vrienden mij wel een paar boeken zouden geven b.v....?

Je weet, welke boeken ik graag zou hebben: Flaubert, Stevenson, Baudelaire, Maeterlinck, Dumas père, Keats, Marlowe, Chatterton, Coleridge, Anatole France, Gautier, Dante, en de geheele literatuur over Dante, Goethe en de geheele literatuur over Goethe enz. Ik zou het als een groote beleefdheid beschouwen, wanneer men mij die boeken gaf — en misschien heb ik nog wel vrienden, die mij gaarne een dienst zouden willen bewijzen. Men is waarlijk zeer dankbaar, al heeft het helaas den schijn alsof ik het niet ben. Maar je moet mij ten goede houden dat ik behalve het leven in de gevangenis, nog voortdurend onaangenaamheden en moeielijkheden heb gehad. In antwoord hierop kun je mij een langen brief zenden, die alleen over comediestukken en boeken handelt. Je schrift in de vorige was zoo slecht, alsof je een roman in drie deelen schreef over de beangstigende uitbreiding der communistische idees onder de rijken of anders je jeugd te gronde richtte, die altijd zoo veelbelovend is geweest en het wel

altijd blijven zal ook. Wanneer ik je daarmede onrecht aandoe, en een verkeerden grond aanvoer, dan moet je het toeschrijven aan de ziekelijke prikkelbaarheid, die een gevolg van de lange gevangenisstraf is. Maar, ik bid je, schrijf duidelijk, anders heeft het den schijn, alsof je niets geheim te houden had.

In dezen brief staat heel wat afschuwelijks, maar ik moest je voor je zelf berispen en niet voor anderen. Geef mijn brief aan Max.... te lezen. Ik hoop dat Harris mij Zaterdag zal komen bezoeken. Groet Arthur Clifton en zijne vrouw; ik vind, dat zij zooveel gelijkt op de vrouw van Rossetti: hetzelfde prachtige haar, maar zij heeft natuurlijk een zachter uiterlijk, ofschoon miss Sidal ook betooverend is en haar gedicht Ia.

Steeds je

OSCAR WILDE.

10 Maart 1896.

Mijn lieve Robbie!

Wees zoo goed aan den rechter Mr....., een brief te schrijven, behelzende dat ik, omdat mijne vrouw beloofd heeft een derde van haar fortuin op mij vast te zetten, voor 't geval dat zij vóór mij kwam te sterven, geen tegenstand tegen deze levenslange rente verlang. Ik ben mij bewust, dat ik zooveel leed over haar en zooveel verderf over mijne kinderen gebracht heb, dat ik geen recht heb hare wenschen op eenig punt te weerstaan. Zij was hier goed en vriendelijk tegen mij, toen zij mij bezocht. Ik schenk haar mijn volle vertrouwen. Wees zoo goed en laat dit dadelijk ten uitvoer brengen en bedank mijne vrienden voor hunne vriendelijkheid. Ik voel, dat ik goed handel, wanneer ik dit aan mijne vrouw overlaat.

Wees zoo goed en schrijf ook aan Stuart Merrill in Parijs of aan Robert Sherards, hoe ik mij verheugd heb over de opvoering van mijn

stuk, en laat Luigné-Poe mijn dank overbrengen; het is toch iets, dat ik, niettegenstaande smaad en schande, nog als een kunstenaar beschouwd word. Ik wenschte, dat ik mij meer verheugen kon, maar ik ben blijkbaar dood voor alle gewaarwordingen behalve voor hartzeer en wanhoop. Nu, dat doet er niet toe. Deel in ieder geval Luigné-Poe mede, dat ik de eer, die hij mij bewezen heeft, op prijs weet te stellen. Hij is zelf dichter. Ik vrees, dat je dit slechts moeielijk zult kunnen lezen, maar men veroorlooft mij niet, schrijfgereedschap te gebruiken, en het schijnt wel dat ik het schrijven verleerd heb. Je moet mij verontschuldigen. Dank More... voor zijne moeite, om mij boeken te zenden ongelukkiger wijze lijd ik aan hoofdpijnen, zoodra ik mijn Grieksche en Romeinsche dichters lees en daarom hebben zij mij niet veel geholpen — maar het was zeer vriendelijk van hem, mij die bloemlezing te zenden. Verzoek hem verder, de dame die in ..... woont, mijn dank te betuigen. Als antwoord hierop moet je

mij over de literatuur schrijven: welke nieuwe boeken er verschenen zijn enz. ook over het stuk van Jones en Forbes Robertsons theaterleiding, over onverschillig welke nieuwe tendenzen in het Parijsche of Londensche plankenleven. Tracht ook te zien te krijgen, wat Lemaître, Bauer en Lascey over »Salome" gezegd hebben en geef mij een kort uittreksel daarvan. Wees zoo goed en schrijf Henri Bauer, dat ik getroffen ben over zijn vriendelijk opstel. Robert Sherard kent hem. Het was lief van je; mij te komen bezoeken. Je moet den volgenden keer weder komen. Hier omringt mij de afschuw des doods, terwijl het leven hier nog afschuwelijker is. Zwijgend en ongelukkig ....[1])

---

[1]) De gaping in dezen brief is te weeg gebracht door de schaar van den directeur der gevangenis, majoor Isacson. Vermoedelijk was daarin sprake van wreedheden en slechte behandeling, waaraan Wilde benevens de andere gevangenen, was blootgesteld. Spoedig daarna kwam er een menschlievende heer in zijne plaats, majoor Nelson, wiens goedheid Wilde na zijne invrijheidstelling niet genoeg kan roemen, en van wien hij nooit moede werd te vertellen.

Ik denk steeds met innige genegenheid aan je. Ik wenschte.... zou mijn handkoffer, mijn pelsjas, mijn kleederen, en mijn eigen boeken, die ik mijne lieve moeder gegeven heb in Oakley Street afhalen. Vraag.... op wiens naam de begraafplaats mijner moeder genomen is geworden.

Altijd je vriend

OSCAR WILDE.

---

6 April 1896.

Op dezen brief, die alleen zaken betreft, zal.... wellicht de goedheid hebben te antwoorden. Wanneer zijn brief alleen over zaken handelt, mag ik dien ontvangen. Ik denk, dat hij daarmee wel niet op jouw letterkundig terrein zal komen; wat dat betreft, de directeur heeft me zooeven juist je vriendelijk schrijven voorgelezen.

Persoonlijk, lieve Robbie, heb ik je maar

weinig te zeggen, wat je genoegen zou kunnen doen. Het afwijzend antwoord op mijn verzoek om gratie heeft mij getroffen als een genadeslag. Een dof gevoel van smart heeft mij verdoofd. Ik had geteerd op hoop en nu teert de smart in haar geeuwhonger op mij, alsof zij aan haar eigen honger versmacht. Intusschen heeft men in deze ellendige gevangenislucht nu vriendelijker elementen dan vroeger: men heeft het mij niet aan sympathie laten ontbreken en ik gevoel mij niet meer geheel uitgesloten van menschelijke gemoedsaandoeningen, wat mij vroeger afschrik en leed veroorzaakte. Ik lees nu althans Dante en maak aanteekeningen en excerpten uit blijdschap dat ik weder pen en inkt gebruiken mag. Het schijnt mij toe alsof het mij in veel opzichten beter gaat. Ik wil ook weder de studie van het Duitsch opnemen, daarvoor schijnt de gevangenis waarachtig de geschiktste plaats te zijn. Alleen gevoel ik nog een doorn in het vleesch — een doorn even scherp als dien van Paulus al is hij ook van

geheel anderen aard — en ik moet hem in dezen brief er uittrekken. De oorzaak ervan is het bericht, dat je mij op een stukje papier gezonden hebt. Indien ik dat geheim hield, zou het in mijn hoofd aangroeien (zooals vergiftige planten in het donker groeien) en zich bij de andere gedachten voegen, die aan mijn hart knagen....

Voor hen, die stom en eenzaam, in boeien geklonken, ter neder zitten is het denken geen gevleugeld levend wezen, zooals Plato het zich voorstelde, maar iets doodsch, dat afgrijselijke dingen uitbroedt evenals een moeras, dat de maan wangedrochten toont. Ik meen natuurlijk, wat jij dienaangaande gezegd hebt, dat het medegevoel van anderen mij ontvreemd wordt of dat althans door de bitterheid mijner gevoelens daartoe gevaar bestaat.

.... Ik denk, dat mijn brief aan anderen werd getoond en geleend. Maar ik wil niet, dat mijne brieven als curiositeiten worden uitgeleend — dat staat mij zeer tegen. Ik schrijf je openhartig

als aan een der liefste vrienden, die ik heb of ooit gehad heb; op enkele uitzonderingen na treft mij het medegevoel van anderen, zoover het gaat, bijna in 't geheel niet. Iemand van mijn rang kan niet in het slijk des levens vallen, zonder dat hem door de menschen, die beneden hem staan, in rijke mate medelijden wordt geschonken; ik weet ook, dat het den toeschouwers vermoeit, wanneer de stukken te lang duren. Mijne tragedie heeft veel te lang geduurd; zij heeft haar hoogtepunt reeds bereikt; haar einde is alledaagsch en ik ben er mij wel van bewust dat ik, wanneer het einde nadert, als een ongenoode gast zal terugkeeren in de wereld, die geen verlangen naar mij koestert. Als een spook, wiens gelaat door de lange gevangenschap grauw en door smart pijnlijk vertrokken is geworden. Hoe afschuwelijk de dooden ook zijn, wanneer zij uit hunne graven opstaan, toch zijn de levenden, die uit het graf verrijzen nog afschuwelijker. Dat alles weet ik slechts al te goed. Wanneer men eerst maar eens acht-

tien vreeselijke maanden in de cel is opgesloten geweest, ziet men de dingen en de menschen, zooals zij werkelijk zijn en het gezicht daarvan doet iemand versteenen. Geloof niet, dat ik iemand de schuld mijner zonden geef, mijne vrienden hadden daar even weinig deel aan als ik aan hunne zonden. De natuur, ons aller stiefmoeder, was daarbij in het spel. Ik maak hen alleen daarvan een verwijt, dat zij den man, dien zij te gronde hebben gericht, niet wisten te waardeeren. Zoo lang mijne tafel rood was van wijn en rozen, wat maalden zij toen daarom? Mijn genie, mijn leven als kunstenaar, mijn werk en de kalmte, die ik daartoe noodig had, beteekenden niets in hunne oogen. Ik geef toe, dat ik mijn hoofd kwijt raakte. Ik werd verward en verloor mijn onderscheidingsvermogen. Ik deed een noodlottigen stap. En nu....? Nu zit ik hier op de bank in de gevangeniscel. In alle treurspelen ligt een grotesk element verborgen. Jij kent het groteske van mijn treurspel. Geloof

niet, dat ik er mij geen verwijt van maak. Ik vervloek mij zelf dag en nacht, van wege mijne dwaasheid, dat ik een zekere macht de heerschappij over mijn leven heb geschonken. Wanneer er binnen deze muren een echo was, dan zou men onophoudelijk »dwaas, dwaas", van de wanden hooren weerklinken. Ik schaam mij maar al te zeer over mijne vrienden.

Want zeg mij wie uwe vrienden zijn, en ik zal u zeggen wie gij zijt. Dat is voor iedereen een toetssteen en mijn omgang vervult mij met brandende schaamte.

Het is dagelijks voor mij een bron van geestelijke vernedering. Aan eenigen hunner denk ik nooit. Zij vallen mij niet lastig. Zij zijn belangeloos. Inderdaad, mijne geheele tragedie schijnt mij grotesk toe — anders niets. Want ingevolge daarvan dat ik mij in den val liet lokken, zit ik in het diepste slijk van Malebodge tusschen Gilles de Retz en den markies de Sade. Op sommige plaatsen is het niemand, behalve hun die werkelijk krankzinnig zijn, veroorloofd te

lachen, en zelfs in dat geval is het zondigen tegen het reglement: anders zou ik er wel om lachen.... Overigens moet niemand zich verbeelden, dat ik anderen onwaardige motieven op hun conto schrijf. Zij hadden waarlijk in 't geheel geen motieven in het leven. Motieven behooren tot het gebied van het intellectueele. Zij kenden alleen hartstochten en zulke hartstochten zijn valsche goden, die tot elken prijs slachtoffers eischen en in dit geval een slachtoffer vonden wien: »de lauwerkrans was om de slapen gewonden".

Zoo heb ik dan nu in den brief den doorn er uit getrokken. De korte regels, die je hand neergekrabbeld had, etterden vreeselijk. Ik denk er nu alleen nog maar aan, dat jij volkomen genezen bent, en ten laatste de wonderlijke geschiedenis neerschrijft van....

Wees zoo goed je moeder en ook Alex van mij te groeten en hen, namens mij, te bedanken. De »vergulde sphinx", is waarschijnlijk nog altijd prachtig. En zend alles, wat er goeds

is in mijne gedachten en gevoelens, en zooveel groeten en eerbewijzen als zij van mij wil aannemen aan lady.... wier ziel een heiligdom is voor de gewonden en een toevluchtsoord voor de lijdenden. Laat de anderen dezen brief niet zien, en kom er in je antwoord niet op terug. Vertel mij van de wereld der schaduwen die ik zoozeer heb liefgehad, en eveneens van het leven en de levenden.... Ik zou maar al te gaarne iets willen weten van het insect, dat mij gestoken heeft, en mijne smart kent nog erbarmen.

Je

OSCAR WILDE.

Koninklijke gevangenis te Reading.
1 April 1897.

Mijn lieve Robbie!

Ik zend je, afgescheiden van dezen brief een manuscript, dat u, naar ik hoop, veilig zal ge-

worden. Zoodra je het gelezen hebt, en natuurlijk ook More.... dien ik er altijd bij inbegrijp, verzoek ik je, eene nauwkeurige copy te laten maken. Om verschillende redenen verlang ik, dat dit geschiedt. Een daarvan is hier voldoende. Ik zou jou, voor 't geval ik kom te sterven, tot mijn literarischen executeur testamentair willen benoemen. Je zult het volste recht hebben, om te beschikken over mijne drama's, boeken en opstellen. Zoodra het wettelijk recht mij veroorlooft, een testament te maken, zal ik het doen. Mijne vrouw begrijpt niets van mijne kunst en men kan ook niet van haar verwachten, dat zij zich in een of ander opzicht, daarvoor interesseert, en Cyril is nog een kind. Daarom wend ik mij zeer natuurlijk tot jou, zooals ik feitelijk met alles doe, en zou je graag al mijn werken endosseeren. Het deficit uit de opbrengst mag men op naam mijner kinderen stellen.

Wanneer jij dus mijn literarische executeur testamentair bent, dan moet jij in 't bezit komen

van het eenige document, dat werkelijk mijn buitengewoon gedrag verklaart. Wanneer je den brief gelezen hebt, zul je de phychologische verklaring voor mijn gedrag vinden, dat uiterlijk eene bijdrage tot absolute lafheid met een omhulsel van vulgaire grootspraak schijnt. Eens moet en zal de waarheid aan het licht komen — het behoeft niet tijdens mijn leven te zijn. Maar ik heb geen lust, levenslang aan den belachelijken schandpaal te staan, waar men mij aan gezet heeft; om de eenvoudige reden dat ik van mijn vader en mijne moeder een naam heb geërfd, die uitmuntend klinkt en ik kan niet dulden, dat die naam voor eeuwig geschandvlekt zal zijn.

Ik verdedig mijne handelwijze niet, maar ik helder ze op. In mijn brief vindt ge ook eenige plaatsen, die handelen over mijn geestelijke ontwikkeling in het tuchthuis en de natuurlijke verandering, die mijn karakter en mijn intellectueele positie in het leven ondergaan heeft. Jij en anderen, die mij nog trouw ge-

bleven, en mij goed gezind zijn, zullen precies weten, in welke stemming en houding ik de wereld hoop tegemoet te treden. Zeker, ik weet, dat ik uit een bepaald gezichtspunt, op den dag waarop ik ontslagen word, alleen van de eene gevangenis in de andere ga en bij tijden schijnt mij de wereld niet grooter toe dan mijn cel en even vol gruwelen. Ik geloof altijd nog, dat God in 't begin voor ieder mensch afzonderlijk een wereld geschapen heeft en in deze wereld, die in ons zelf berust, moet men trachten te leven. In ieder geval zul je dit gedeelte van mijn brief met minder tegenzin lezen dan andere. Ik behoef er je zeker niet aan te herinneren, wat een vloeibaar lichaam het denken bij mij is — bij ons allen — en uit welke vluchtige stoffen onze gevoelens bestaan. Niettemin zie ik misschien een doel voor oogen dat ik, met behulp der kunst, kan bereiken. Het is niet onwaarschijnlijk, dat jij mij daarbij zult ondersteunen.

Wat nu den aard van het afschrift betreft,

het manuscript is te lang, dan dat een secretaris het in behandeling zou kunnen nemen. En je eigen handschrift, lieve Robbie,... je laatsten brief moet mij duidelijk vooral daaraan herinneren, dat ik jou niet met deze taak mag belasten.

Volgens mijne opinie kunnen wij niet anders doen, dan zeer modern zijn en de schrijfmachine te baat nemen. Natuurlijk mag je het manuscript niet uit handen geven. Zou je daarom mevrouw Marshall niet kunnen overhalen, een van haar jonge dames — vrouwen kan men het best vertrouwen, omdat zij geen geheugen voor iets gewichtigs hebben — naar Hornton Street of Philimore gardens te laten komen, opdat het onder jouw toezicht zou kunnen gebeuren. De schrijfmachine is, wanneer zij met uitdrukking bespeeld wordt, op mijn woord niet onaangenamer dan wanneer eene zuster of eene bloedverwante piano speelt. Ja, velen die met een innig familieleven dwepen, geven er zelfs de voorkeur aan. De copy moet

niet op zijden papier gemaakt worden, maar op goed papier zooals men voor comediestukken gebruikt, met een breeden rood afgeteekenden rand voor bijvoegsels. Zoodra het afschrift klaar is en met het manuscript vergeleken, moet het origineel naar .... gezonden worden en daarom moet de typiste nog een tweede copy maken, opdat zij een exemplaar krijgt even goed als ik. Twee copieën moeten verder van blz. 4 van het 9de vel tot aan de laatste bladzijde van het 14de vel gemaakt worden: van »en het einde, van dat alles", tot »maar niet tusschen de kunst en mij" (ik citeer uit het geheugen); eveneens van blz. 3 van het achttiende vel van »als alles goed gaat kom ik vrij", tot: »tot bittere kruiden ...." op blz. 4. Smeed dat te zamen met andere zinnen, die gij naar verkiezing kunt uitzoeken, voor zoover zij goed zijn en de bedoeling edel is, zooals b.v. de 1e blz. van het vijftiende vel, en zend dat ééne exemplaar naar lady .... van wie ik gesproken heb zonder haar naam te noemen, het andere aan .... Ik

weet dat deze beide allerliefste dames met belangstelling zullen vernemen, hoe het mijne ziel gaat — niet in theologischen zin, maar eenig en alleen in den zin van dat geestelijke bewustzijn, dat afgescheiden is van de werkelijke bezigheden van het lichaam. Het is een soort boodschap of brief, wat zij van mij ontvangen — het eenige, wat ik u durf te zenden. Wanneer zij.... het haren broeder wil laten zien, dien ik altijd gaarne mocht lijden, dan mag zij het doen, maar voor de wereld moet het natuurlijk streng geheim blijven. Dat geve men ook lady.... te verstaan.

Wanneer het afschrift in Hornton Street gemaakt wordt, dan late men de typiste door een schuif in de deur het eten bezorgen, evenals de kardinalen, wanneer zij overgaan tot de keuze van een paus, totdat zij op het balkon gaat staan en der wereld verkondigen kan: »Habet Mundus Epistolam". Feitelijk is het immers eene encykliek en gelijk de bullen van den heiligen vader, volgens de toelichtende woor-

den van deze, mag men van hen als de »Epistola in Carcere et Vinculis" spreken.... behoeft niet te weten dat er een copy gemaakt is.

Waarlijk, Robbie, het leven in de gevangenis laat iemand de menschen en dingen zoo zien als zij werkelijk zijn. Daarom doet het iemand in steen veranderen. De menschen daar buiten in de wereld laten zich misleiden door de illusies van een leven dat voortdurend in beweging is. Zij keeren het met het leven om en om en zijn [mede schuldig aan de onwerkelijkheid daarvan. Wij, opgeslotenen die wij zijn, wij zijn ziende en wetende.

Of de brief voor kleingeestige naturen en zwakke hersenen heilzaam zal wezen of niet: bij mij heeft hij veel goeds uitgewerkt. Ik heb »die volle Brust des argen Stoffs entladen" — om den dichter iets te ontleenen, dien wij beiden — jij en ik — eenmaal uit de handen der philisters wilden redden.

Ik behoef je niet te zeggen, dat het voorstel-

lingsvermogen voor den kunstenaar de hoogste en eenige levensvorm is. Wij leven, doordat wij ons openbaren. Voor veel, voor zeer veel ben ik den directeur dank schuldig, maar voor niets zooveel dan daarvoor, dat hij mij veroorloofd heeft, je naar willekeur zoo uitvoerig te schrijven, als ik het slechts wensch.

Bijna twee jaar heb ik de steeds zwaarder wordende last der verbittering in mij omgedragen — nu heb ik dien afgeschud. Daar ginds, aan den anderen kant van den muur der gevangenis staan eenige armzalige, zwarte, met koolteer besmeerde boomen, die nu juist knoppen schieten van een bijna schrel groene kleur. Ik weet zeer goed wat in hen omgaat. Zij willen hun kern aan de buitenwereld laten zien.

Steeds je

OSCAR WILDE.